

HAASTE

Alakulttuuritutkimuksen historia **s.4**

Graffiti kontrollin kohteena **s.9**

Leimatut huumeiden käyttäjät **s.19**

Poliisin alakulttuurit **s.24**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Teemana alakulttuuri

4 Alakulttuuritutkimuksen lyhyt selitys ja historia

Mikko Salasuo

Alakulttuurin käsite on menettänyt 2010-luvulla vetovoimaansa julkisessa keskustelussa. Siitä on tullut mediassa lähinnä "retroiluun" yhdistetty termi, jolla viitataan 1900-luvun jälkipuoliskon musiikkiperustaisiin nuorisokulttuureihin, tyyliin ja käytäntöihin. Onko alakulttuurin aika nyt ohi?

9 Nollatoleranssista sopeuttamisen malliin

Malin Fransberg

Artikkelissa tarkastellaan graffitia muuttavana nuorisoihmönä ja kontrollin kohteena. Graffiti ei ole kadonnut Helsingistä Stop töhryille -projektin myötä, vaan se on jäänyt osaksi kaupunkimaisemaa. Graffiti on myös noussut osaksi korkeakulttuuria.

12 Nuorten vertaissuhteet voimavarana

Riikka Korkiamäki

Ovatko nuorten ikätoverisuhteet riski vai resurssi? Nuorisoporukat kouluissa, kaduilla ja kauppakeskuksissa on totuttu näkemään kielteisessä valossa, mutta ystävät ja kaverit voivat olla nuorelle myös merkittävä hyvinvoinnin lähde. Nuorten kaverisuhteita voidaan tarkastella myös voimavarana ja riskejä ennaltaehkäisevänä potentiaalina.

15 Vihaa verkossa

Markus Kaakinen

Verkkovihan taustalla on yksilöllisiä, yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia tekijöitä. Verkkoviha on moninainen ilmiö, ja näin ollen myös siihen puuttuminen vaatii moninäkökulmaista tarkastelua.

17 KESKUSTELUA

Marko Piipponen: Uusnatsijärjestön lakkauttamisen historiallinen esikuva

18 "Vanhan liiton" miehet ja naiset yhteiskunnan syrjällä

Jenni Savonen

Artikkelissa kerrotaan ikääntyvistä ihmisistä, jotka ovat aloittaneet kovien huumeiden käytön nuoruudessaan ja jatkavat sitä edelleen, ja yhteiskunnan suhtautumisesta heihin.

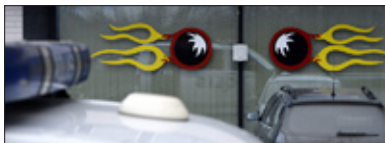
20 Rikollisryhmien monet muodot

Minna Piispa

Artikkelissa kuvataan rikollisten ryhmien välisiä eroja, uusien jäsenten rekrytointia, sisäisten ja ulkoisten konflikteja ratkomista sekä pelon hyväksikäyttöä ruotsalaisen raportin perusteella.

22 Poliisi kehittää jengirikollisuuden torjuntaa

Sonja Tanttari

Uusilla hankkeilla pyritään estämään järjestäytyneiden rikollisryhmien toimintaa hallinnollisen torjunnan keinoin ja auttamaan jäseniä irtautumaan niistä.

24 Poliisikulttuuri – "Still live and kicking!"

Timo Korander

Poliisikulttuuritutkimuksen mielenkiinto liittyy poliisipartioiden toimintaan kentällä. Poliisilla on verrattain suuri toimi- ja harkintavalta ja halutessaan käytössä kansalaisia kohtaan erilaisia voimakeinoja. On mielenkiintoista tutkia, vaikuttavatko poliisien kulttuuriset arvot, asenteet ja uskomukset siihen, miten he kohtelevat erilaisia "asiakkaitaan".

26 KYBERRIKOKSET

Mikael Albrecht: TOR-verkko alakulttuurien työkaluna

28 Lasten seksuaalisen hyväksikäytön netissä uudet muodot

Sonja Tanttari

Keskusrikospoliisin nettiedustelussa seurataan lasten seksuaalisen hyväksikäytön tilannetta verkossa. Hyväksikäyttöön liittyvää materiaalia jää usein

viranomaisilta piiloon, sillä sen tuottajat ja käyttäjät toimivat omissa verkostoissaan eivätkä välttämättä jätä itsestään jälkiä.

30 Rakas netistä – liian hyvää ollakseen totta?

Jaana Koivukangas

Lapsia ja nuoria varoitellaan usein netissä vaarivista vaaroista. On tarpeen varoittaa myös aikuisia, joilta saatetaan yrittää huijata rahaa ja joskus onnistutaankin. Miehiä ja naisia yritetään huijata monin eri tavoin. Esimerkiksi sijoitushuijauksissa uhrit ovat useimmiten miehiä, kun taas rakkaudella huijaamisen kohteena ovat tavallisimmin naiset.

32 Radikalisoitumisen ehkäisyä kehitetään vankiloissa

Kervinen, Peltola & Jokinen

Euroopan kriminaalipoliitiikan instituutti (HEUNI) on mukana kansainvälisessä FAIR-hankkeessa. Osana hanketta HEUNI on kartoittanut vankilahenkilökunnan näkemyksiä ja koulutustarpeita sekä lupaavia käytäntöjä väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ehkäisemiseksi Suomen vankiloissa..

34 RIKOKSENTORJUNTA

Saija Sambou: Sähköiset hyvinvointikerhomukset rikoksenehkäisyvälineenä

36 KRIMINOLOGIA

Martti Lehti: Henkirikosten selvitysaasteet vertailussa

38 AJASSA

HAASTE

ASiantuntevasti
rikoksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikoksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Päivi Honkatukia
Tampereen yliopisto

Toimitussihteeri

Riikka Kostiainen

Yhteystiedot

Osoite: Eteläesplanadi 10,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin: 02951 50252
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.haaste.om.fi

Toimitusneuvosto

Jussi Tapani (pj.)
Turun yliopisto

Ilppo Alatalo
Rikosseuraamuslaitos

Mikael Albrecht
Tietoturva-asiantuntija

Ville Hinkkanen
Oikeusministeriö

Juha-Mikko Hämäläinen
Helsingin syyttäjänvirasto

Jaana Koivukangas
Rikosuhripäivystys

Robin Lardot
Keskusrikospoliisi

Satu Laukkanen
Espoon kaupunki

Anna Liakka
Kotkan kaupunki

Elina Pekkarinen
Nuorisotutkimusverkosto

Minna Piispa
Rikoksentorjuntaneuvosto

Karoliina Suonpää
KRIMO / Helsingin yliopisto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Value Stock Images

Tilauhintaa

Vuosikerta 25 euroa + alv. 10%

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Sähköposti: haaste@om.fi
Lomakkeet: www.haaste.om.fi

Painopaikka

Painotalo Plus Digital

18. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkojulkaisu)

Lehden kirjoitukset ovat kirjoittajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ P Ä I V I H O N K A T U K I A

Paha vai hyvä alakulttuuri?

Tuoko sana alakulttuuri mieleesi arpinaamaiset mafiapomot, rikolliset moottoripyöräjengit tai huppupäiset autojen polttajat? Ei ihme, sillä käsitteellä viitataan usein juuri poikkeavasti käyttäytyvien rähinöitsijöiden ryhmiin, joiden ajatellaan aiheuttavan tahallaan pahennusta yhteiskunnassa.

Tässä teemanumerossa stereotyyppinen kuva alakulttuureista monipuolistuu. Alakulttuuritutkimuksen pitkä perinne, jota muun muassa **Mikko Salasuo** omassa artikkelissaan valaisee, avaa useita muitakin näkökulmia rikosten tekemiseen tai ylipäättään erilaisiin ryhmäilmiöihin yhteiskunnassa.

Alakulttuureissa on pohjimmiltaan kyse juuri ryhmistä ja ryhmäkäyttäytymisestä. Alakulttuurien tutkimus on ollut kiinnostunut siitä, mitä ryhmät, niihin kuuluminen tai niiden ulkopuolelle jääminen merkitsevät ihmisille ja millaisia seurauksia näillä kokemuksilla on. Tarve kuulua johonkin ryhmään sekä saada arvostusta ja hyväksyntää vaikuttavat olevan kaikille ihmisille yhteisiä, yleisinhimmillisiä piirteitä.

Alakulttuureja koskevaa tutkimusta on tehty etenkin nuorten parissa. Tämäkään ei ole ihme, sillä nuoren ihmisen odotetaan ottavan etäisyyttä lapsuuden perheestään ja rakentavansa identiteettiään suhteessa ikätovereihinsä. Nuorisotutkimuksessa on osoitettu, miten nuoret sosiaalistuvat yhteiskuntaan paljolti juuri ystävyysuhteidensa kautta ja vertaistensa avulla, vapaa-ajalla ja hengaillessä. Kouluissa tehdyissä etnografisissa tutkimuksissa on puolestaan havaittu, miten vähintään yhtä tärkeitä oppimiskokemuksia virallisen opetuksen rinnalla ovat koulussa muotoutuvat kaverisuhteet, kuten myös se, mitä tehdään luokkahuoneiden ulkopuolella: käytävillä, välitunneilla ja koulumatkoilla.

Kaverit ovat tärkeitä: he kuuntelevat, ymmärtävät ja auttavat hankalissa tilanteissa. Samaan aikaan kaverisuhteissa voi tapahtua ulossulkemista ja syrjintää, mikä voi olla yksilön elämänsä kannalta hyvin traagista. Toisinaan taas tarve kuulua ryhmään ja ryhmäsolidarisuudet voivat selittää ulkopuolelta katsottuna typerältä tai nuoruuden hölmöilyltä vaikuttavaa käyttäytymistä.

Nuoruuden ryhmäilmiöt kantavat myös aikuisuuteen. **Jenni Savonen** kirjoittaa tässä numerossa, miten seitsemänkymmppisillä huumeidenkäyttäjänaisilla ja -miehillä nuoruuden kaveriporukoissa alkaneet huumeekokeilut ovat pikkuhiljaa rakentuneet osaksi omaa identiteettiä, elämään itsestään selvästi kuuluviksi ja osin jopa myös myönteisiksi asioiksi. **Malin Fransberg** puolestaan kuvaa, miten nuorisokulttuuriset ryhmäilmiöt voivat saada erilaisia merkityksiä eri aikoina ja miten nämä muutokset näkyvät ihmisten elämässä. Siitä huolimatta, että graffitimaalaus on muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana rikollisesta käyttäytymisestä korkeakulttuuriseksi taide- muodoksi, vahingonkorvausten vuoksi velkavankeudessa elävä entinen graffitimaalari ei voi koskaan saavuttaa yhteiskunnallista arvostusta ammatin ja työpaikan muodossa.

Alakulttuurinäkökulma avaa mielenkiintoisia näkökulmia myös moniin tämän päivän aikuisyhteiskunnan ryhmäilmiöihin, joista **Timo Korander** nostaa esiin poliisiorganisaation alakulttuurit. Kyse ei siis ole mistään poikkeavien ihmisryhmien erikoisista tavoista, vaan ihan arkisista työelämän käytännöistä. Tavalla tai toisella rakennamme kaikki suhdettamme erilaisiin ryhmiin, kutsumme niitä alakulttuureiksi tai emme.

Yleisöä Sleepy Sleepersien konsertissa Helsingissä vuonna 1984.

Alakulttuuritutkimuksen lyhyt selitys ja historia

Poikkeavia ja patologisia, luokkayhteiskunnan väliinputoajia ja yksilöllisiä identiteetin tuunaajia

Alakulttuurin käsite on menettänyt 2010-luvulla vetovoimaansa julkisessa keskustelussa. Siitä on tullut mediassa lähinnä "retroiluun" yhdistetty termi, jolla viitataan 1900-luvun jälkipuoliskon musiikkiperustaisiin nuorisokulttuureihin, tyyliihin ja käytäntöihin. Diinarit, hipit, disco-hileet, punkkarit, hevarit ja hoppersit ovatkin monille aikuisille nuoruudesta tuttuja ryhmänimityksiä, jotka johtavat nostalgisiin muistoihin Suomi-punkin noususta 1970-luvun lopulla tai Helsingin asematunnelissa hengailevista hoppersista 1990-luvun alussa. Onko alakulttuurin aika nyt ohi?

Alakulttuurin käsitteen liudentuminen julkisesta keskustelusta on yhteydessä sosiaalitieteiden lähestymistapoihin ja niissä tapahtuneisiin käännteisiin. Tavot tulkita nuorten sosiaalisia ryhmiä ovat vuosikymmenten saatossa muuttuneet ja monipuolistuneet. Viime vuosisadalla tutkimuksia hallinnut ryhmälähtöinen alakulttuurien selitystapa on menettänyt merkitystään. Tilalle on noussut postmoderneista teorioista ammentava tutkimussuuntaus, jossa korostetaan ryhmän sijaan yksilön ja identiteetin merkitystä. Erontekoa selkeyttämään vanhan ja uuden tutkimussuunnan välillä lanseerattiin akateemiseen keskusteluun 1990-luvulla käsite jälkialakulttuuritutkimus. Jos alakulttuurit nähtiin aiemmin nuorten toiminnan syynä ja selityksenä, pidetään niitä jälkialakulttuuritutkimuksessa seurauksena yksilöiden samankaltaisista kiinnostuksen kohteista, halusta hyödyntää kulttuurituotteita ja rakentaa identiteettiä ryhmässä.

Tämän artikkelin näkökulma kurottaa viime vuosikymmenten keskustelua kauemmas menneeseen. Liikkeelle lähdetään palaamalla alakulttuuritutkimuksen ja -teorian juurille viime vuosisadan alkuun. Tuolloin virinnyttä nuorisoryhmien tutkimisen ”evoluutiota” jäljitetään aina nykypäivään saakka. Artikkelissa eritellään keskeisiä kansainvälisiä ja kotimaisia lähestymistapoja ja niiden eroja.

Kotimaisen ja kansanvälisen kirjallisuuden rinnakkainen tarkasteleminen paljastaa niitä haasteita ja ongelmia, joita tutkijat ovat Suomessa kohdanneet yrittäessään soveltaa angloamerikkalaisia alakulttuuriteorioita pohjoismaisen hyvinvointivaltion viitekehityksessä. Näistä haasteista raportoitiin Suomessa toistuvasti 1900-luvulla. Kotimainen alakulttuuritutkimus onkin poikennut tulkinnoiltaan englanninkielisestä valtavirrasta. Myöhemmin on esitetty (Hoikkala & Suurpää 2005), että kansainvälisen alakulttuuritutkimuksen hajaantumiseen 2000-luvulla johtanut

kriittinen ja itsetutkiskeleva keskustelu käytiin suomalaisessa tiedeyhteisössä jo parikymmentä vuotta aiemmin.

Artikkeli on lyhyt katsaus aihepiiriin ja jatkoa **Janne Poikolaisen** kanssa tekemillemme (2012; 2016) jäsenyksille, joissa alakulttuuritutkimuksen lähestymistapoja on luettu aikalaisten tapana tulkita nuoruutta ja nuorisoryhmiä. Vaikka tarkastelun kohteena ovat nimenomaisesti tutkimuksen näkökulmat alakulttuureihin, voi niitä lukea heijastumana yhteiskunnallisesta muutoksesta ja tavoista suhtautua nuoriin ja nuorten ryhmiin.

ALAKULTTUURIN SIEMENET

Alakulttuuritutkimuksen siemenet kylvettiin viimeistään 1920- ja 1930-luvuilla ja nk. Chicagon koulun urbaanin sosiologian tutkimuksissa. Vaikka tuolloin ei vielä käytetty systemaattisesti käsitettä alakulttuuri, olivat **Frederick Thrasherin** jengitutkimus (1927), **Nels Andersonin** tutkimus kiertolaisista (1923) ja **Harvey Zorbaughin** tutkimus slummien elämästä (1929) tärkeitä suunnannäyttäjiä myöhemmälle alakulttuurien tutkimiselle (ks. myös Blacman 2014). Keskeisenä teoksena on pidetty myös **William Whyten** (1943) tutkimusta *Street Corner Society*. Siinä Whyte käsittelee paikallista (nuoriso) kulttuuria Bostonin italialaisamerikkalaisessa kaupunginosassa.

Thrasherin tutkimus (1927) käsittelee Chicagon jengimaata, suurkaupunkiin syntyneitä nuorisoryhmiä, joiden kulttuuri poikkesi vallitsevista normeista ja käytännöistä. Thrasher ymmärsi kulttuurisen kontekstin olevan yksilöpsykologisia tekijöitä tärkeämpi tekijä jengien muodostumisessa, rakenteessa ja toimintatavoissa. Hän haastoi tutkimuksellaan vallinneen ajatuksen poikien geneettisestä jengiväisyydestä ja laumavietistä. Thrasherin tulkin mukaan jengit olivat nuorten tapareagoita paikallisyhteisöjen ja instituutioiden rapautumiseen ja jengiytyminen oli

vastareaktio elinympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin ja nuoriin kohdistuneisiin epärealistisiin odotuksiin. Nuorten kokemusmaailman painottaminen ryhmätoimintaa selittäjänä tekijänä olikin yksi 1920-luvun nuorisoryhmätutkimuksen keskeisiä oivalluksia.

Hitaasti sosiaalitieteisiin levinnyt alakulttuurin käsite oli 1900-luvun alkupuolella käytössä lähinnä psykologian ja biologian piirissä. Niissä alakulttuurilla viitattiin yksinomaan rikolliseen ja negatiiviseen käyttäytymiseen ja patologiseen poikkeavuuteen. Alakulttuurin käsitteen läpimurto tapahtui sosiaalitieteissä 1950-luvun lopulla. Tuolloin kriminologit ja sosiologit hahmottelivat teorioita nuorten poikkeavan ja erottuvan ryhmäkäyttäytymisen selittämiseksi. (ks. Bennett 2011; Blackman 2014.)

Myöhemmän alakulttuuritutkimuksen kannalta keskeiseksi työksi nousi **Albert S. Cohenin** teos *Delinquent Boys, The Culture of Gang* (1955). Chicagon koulun perinteeseen ponnistaneessa tutkimuksessa Cohen (mt.) esitteli ensimmäisen systemaattisemman alakulttuuriteorian. Oppi-isänsä **Robert Mertonin** innoittaman Cohen pyrki teoriallaan selittämään syrjäytyneiden ja sopeutumisongelmaisten nuorten miesten ryhmissä esiintyvää rikollisuutta. Teorian perustana olivat valtakulttuurista erillään toimivat rikolliset alakulttuurit, jotka syntyivät vastareaktiota keskiluokkaisille normeille ja odotuksille. Samankaltaista problematiikkaa pohtivat myös **Howard Becker** (1963) ja **David Matza** (1969), joiden tutkimustöiden myötä alakulttuurin käsite kiinnittyi luja osaksi kriminologisen tutkimuksen perusparadigmoja.

ALAKULTTUURIT LUOKKATAISTELUN VÄLINEINÄ

Chicagon koulun perinteestä ja kriminologiassa kehkeytyneestä alakulttuuriteoretisoinnista tutkimusotteensa ammenni myös nk. Birminghamin koulu (Centre →

→ for Contemporary Cultural Studies), jossa tehty tutkimus nousi 1960- ja 1970-luvuilla yhdeksi kansainvälisen kulttuuritutkimuksen näkyväksi juonteeksi. Vuonna 1964 perustetun Birminghamin koulu varhaisia esikuvia olivat marxilaiset ajattelijat, kuten **Louis Althusser** ja **Antonio Gramsci**. Julkilausuttuna tavoitteena oli luutuneen ja todellisuudesta etäännyneen akateemisen eliitin haastaminen (Connell & Hilton 2015). Kriittiset ja ideologiset vaikuttimet heijastuivat Birminghamin koulun tutkimuksiin, teoretisointeihin ja tulkintoihin. Avainasemassa oli kulttuuristen luokkasuhteiden ja hegemonian uusintamisprosessin käsitteellistäminen. Tytöt ja vähemmistöt jäivät lähes kokonaan tutkimusten ulkopuolelle. (Puuronen 1997.)

Yhteiskuntaluokka oli birminghamilaisten tutkimuksissa selittävässä asemassa. Alakulttuurien tulkittiin muodostavan oman kulttuurisen kentän valtakulttuurin ja työnväenluokan ”emokulttuurin” väliin. Alakulttuureissa nuoret työstivät ristiriitaista suhdettaan tavoittamattomaan keskiluokkaan, sen normeihin ja hegemoniaan sekä kokemustaan työnväenluokasta vieraantumisesta (mm. Cohen 1972; Hebdige 1979). Alakulttuurit tarjosivat ”ekspressiivisen muodon sosiaaliselle ja aineelliselle elämäkokemukselle” ja objektiivivat alakulttuurin muista erottuvaksi elämäntavaksi (Ehrnrooth 1988, 178).

Tyylit, symbolit ja rituaalit nähtiin Birminghamin koulun tutkimuksissa keskeisinä vastarinnan muotoina (Hall & Jefferson 1976). Tyylejä tulkittiin semiotiikan keinoin ryhmien kulttuurisina artikulaatioina. Ne nähtiin alakulttuureissa syntyneinä nuorten imaginaarisina ratkaisuinä näytöillä ja ilmaista luokka-asemaa ja -yhteiskunnan ongelmia. **Jaana Lähteenmaata** (2000, 14) mukaillen: tutkittiin nuorten itsensä asioille antamia merkityksiä. Otolllisia tutkimuskohteita olivat erottautuvat alakulttuurit, kuten punkkarit, teddyt, modit ja skinheadit. Tulkinnan mukaan

Birminghamilaisten tutkimuksissa alakulttuurien tulkittiin muodostavan oman kulttuurisen kentän valtakulttuurin ja työnväenluokan ”emokulttuurin” väliin.

niissä erilaiset käyttöesineet ja asiat saivat uusia merkityksiä, jotka irrottivat ne valtakulttuurin merkitysjärjestelmästä. Hakaneula punkkarin korvassa ei liittynyt millään tavoin ompelemiseen, vaan se sai alakulttuurissa uuden merkityksen.

Yli kahden vuosikymmenen aikana Birminghamin koulun tutkijoilta ilmestyi suuri määrä julkaisuja, joita myöhemmät tutkijasukupolvet ovat selanneet, kritisoineet ja ihailleet. Birminghamin koulun tulkinta alakulttuureista on edelleen vahvasti läsnä julkisessa keskustelussa ja ihmisten tavoissa ymmärtää tyyllillisesti erottautuvia nuorisokulttuurisia ryhmiä.

Birminghamin koulun kultakauden jälkeen 1980-luvulla vaikutti hetken siltä, että alakulttuuritutkimus katoaa tieteen ja tutkimuksen marginaaleihin (ks. Muggleton 2000). Alakulttuuriteoriat kiinnostivat edelleen kulttuuritutkimuksen ja nuorisososioologian piirissä, mutta niissäkin ns. kielellinen käännös ohjasi tutkijoiden kiinnostusta teksteihin ja kieleen.

YKSILÖN NOUSEE RYHMÄN EDELLE

Erityisesti Britanniassa massiiviseksi nuorisokulttuuriseksi ilmiöksi 1980-luvun lopulla nousut tekno- ja rave-kulttuuri innosti sosiaalieteilijöitä palaamaan ala-

kulttuuritutkimuksen pariin. 1990-luvun alussa ilmestyi tutkimuksia, joiden tulkinat nousivat postmodernia käsittelevistä teorioista. Birminghamin koulun tutkimusperinteestä näkyi vahvoja jälkiä, mutta lähestymistapa oli muuttunut perustavanlaatuisesti. Yksilöä painotettiin ryhmän sijaan ja kytkös yhteiskuntaluokkaan oli katkennut. Alakulttuurit nähtiin osana lähes jokaisen nuoren arkea ja vapaa-aikaa. (ks. Bennett 1999, 2011.)

Alakulttuureista paljon kirjoittaneen **Andy Bennettin** (2011) mukaan lähestymistavan muutoksessa oli kyse ”jälkialakulttuurisesta käänteestä”, joka heijasteli nuorisoryhmien todellisuudessa tapahtuneita muutoksia. Populaarikulttuurin tarjonnan ja kulutuksen massiivinen lisääntyminen oli johtanut yhtenäisten musiikki- ja tyyliperustaisten nuorisoryhmien pirstaloituminen ja samalla yksilöllisen valinnan ja makujen merkitys oli noussut määrääväan asemaan. Nuoret eivät enää kiinnittyneet tiettyihin, yksittäisiin, tyyllisiin ja toiminnallisiin vertaisryhmiin ja merkityskenttiin, vaan sosiaalisesta identiteetistä tuli notkea ja samalla toiminta muuttui sukkuloinniksi erilaisilla sosiaalisilla areenoilla – ilmiöksi, jonka kulttuurista ulottuvuutta saksalainen **Gerhard Schulze** (1992) on kutsunut elämisyhteiskunnaksi.

Nimensä jälkialakulttuuritutkimus sai **Steve Readheadin** vuonna 1990 ilmestyneestä tekno- ja rave-kulttuuria käsittelevästä tutkimuksesta. Muita tärkeitä suunnannäyttäjiä olivat muun muassa **David Muggleton** teoksellaan tyylin merkityksestä myöhäismodernissa ajassa (2000), **Sarah Thornton** tutkimuksellaan alakulttuurisesta pääomasta tanssikulttuurissa (1996) ja **Michel Maffesoli** tulkinnallaan nuorten kulttuureista heimoina (1996). (mm. Bennett 2011; Blackman 2014.)

Yksi uuden tutkimussuunnan tärkeistä kehittäjistä on ollut Andy Bennett (1999, 2011), joka kiteytti jälkialakulttuuritutkimuksen tarkoitukseksi selvittää nuorten

sosiaalisuuden muotoja myöhäismodernissa ajassa. Bennett myös kritisoi alakulttuurin käsitteen kuljettamista mukana jälkialakulttuuritutkimuksesta. Hänen mukaansa myöhäismodernien nuorisokulttuurien tutkimuksessa sosiaalisten ryhmien luokkaperustaisella vastarinnalla, rituaaleilla ja symboleilla on vain vähäinen merkitys.

Jälkialakulttuuriteorian selitysvoima nousee nuorten, yksilöiden, tavoista ja kyvyistä hyödyntää kulttuurituotteita identiteettityössä, erilaisissa tilanteissa ja käytänteissä sekä elämänculun eri vaiheissa. Hieman pelkistään voi argumentoida Birminghamin koulun teoreettisen pohjan olleen lähes vastakohta jälkialakulttuuritutkimuksen yksilölähtöiselle lähtökohdalle. Jälkialakulttuuritutkimus ei ole Birminghamin koulun tavoin tutkijoiden kollektiivinen pyrkimys luoda uudenlaista yhtenäistä teoriapohjaa, vaan pikemminkin tapa tarkastella varsin löyhän teoreettisen viitekehyksen puitteissa myöhäismodernia nuoruutta, identiteetin rakentumista, nuorten ryhmiä, tyylejä ja kulttuurisia käytäntöjä.

Jälkialakulttuuritutkimuksen yksilölähtöinen paradigma ei ole täysin syrjäyttänyt ryhmälähtöisiä alakulttuuriteorioita, vaan nämä kaksi lähestymistapaa kietoutuvat toisiinsa tutkimuksissa ja tulkinnoissa lukuisina erilaisina kombinaatioina. Alakulttuuriteorioiden ja -tutkimuksen nykytilaa voikin kuvata kirjavaksi sikermäksi erilaisia lähestymistapoja, joiden selitysvoimasta kiistellään tieteellisten jornaalien sivuilla.

SUOMALAISEN ALAKULTTUURITUTKIMUKSEN KESKEISET KÄÄNTEET

Suomalaisen nuorisotutkimuksen ja -työn kehittämisen pioneeri **Rafael Helanko** (1953) hyödynsi Chicagon koulun tutkimusotetta väitöskirjassaan, jossa käsiteltiin poikasakkeja Turussa 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa. Helanko kävi tutkimusta tehdessään kirjeenvaihtoa

Jälkialakulttuuriteorian selitysvoima nousee nuorten, yksilöiden, tavoista ja kyvyistä hyödyntää kulttuurituotteita identiteettityössä, erilaisissa tilanteissa ja käytänteissä sekä elämänculun eri vaiheissa.

Frederic Trasherin kanssa, joten yhteys Helangon väitöskirjan ja yhdysvaltalaisen jengitutkimusten välillä oli varsin konkreettinen. Thrasher (1927) käytti jengin käsitettä kuvaamaan suurkaupungin nuorisoryhmiä, kun Helanko puolestaan nimesi Turussa asuneet kohteensa ”poikien spontaaneiksi ryhmiksi”. Huomionarvoista on, että Helanko (1953, 12–13) problematisoi jengin (gang) käsitteen käytön suomalaisessa kontekstissa ja päätyi itse käyttämään nuorisoryhmistä käsitettä sakkii. Näin ollen jo ensimmäisessä nuorten ryhmiä ja kulttuuria käsitteellisessä suomalaistutkimuksessa törmättiin käsitteellisiin yhteensopivuusongelmiin angloamerikkalaisen tutkimusperinteen kanssa.

Helanko jatkoi pioneerityötään tutkimuksillaan tyttösaakeista (1960) ja varttuneen nuorison käyttäytymismuodoista (1969). Chicagon koulun vaikutteet näkyivät vahvana hänen tutkimustyössään. **Ritva Uusitalon** (1979, 2–3) tulkinnan mukaan Helanko piti nuorten ryhmäkäyttäytymisen muotoja melkein päälajinomaisena piirteenä. Tulkinta viittaa siihen, että Helangon nuorten ryhmiä käsittelevissä tutkimuksissa kulkivat hienovaraisesti rinnakkain geneettinen, psykologinen ja sosiaalinen selitysmalli. Tutkimuksessaan

varttuneen nuorison käyttäytymismuodoista Helanko (1969, 26) kritisoi voimakkaasti kaupallista massakulttuuria ja leimasi sen ”epäkypsän ihmisen sekavaksi kulttuurituotteeksi.” Helanko pitäytyi etäällä Birminhamin koulun näkemyksistä eivätkä nuorten omat tulkinnat saaneet hänen tutkimuksissaan tilaa.

Suomessa vallitsi sotien jälkeisinä vuosina vahva usko yhteiskunnan kykyyn sosiaalista nuoret ”kunnon kansalaisiksi”. Tällaisen kansallisen sosiaalistamisprojektin toteuttamisessa nuorisotyöllä oli keskeinen asema (Hoikkala & Suurpää 2005). Nuorten ryhmiä käsittelevissä ja sivuavissa tutkimuksissa ilmiöitä tarkasteltiin lähes yksinomaan sosialisointin ja nuorisotyön näkökulmista. Helangon tutkimuksia lukuun ottamatta ei kansainvälinen alakulttuurikeskustelu juurikaan näkynyt kotimaisessa sosiaaliteettitieteellisessä tutkimuksessa – ainakaan nuorisosiologian saralla. (Salasuo & Poikolainen 2012.)

Ritva Uusitalo julkaisi vuonna 1979 katsauksen suomalaisista nuorten ryhmiä käsittelevistä tutkimuksista. Hän kirjoittaa yhteenvedossa (mt., 106) samanikäisten nuorten ”ylivahvoista” liitännöistä, joka on ilmeinen viittaus alakulttuureihin. Lainauksesta ilmenee selvästi se negatiivinen vire ja massakulttuurin kritiikki, joka väritti myös monien muiden tutkijoiden suhtautumista nuorten alakulttuureihin: ”Tällaiselle yhteen takertuneelle samanikäisten joukolle ei juurikaan ole tilaa yhteiskunnan rakenteissa. Viralliset sosiaalistamisinstituutiot, kuten koulu, koettavat toimia siitä välittämättä sen läpi kohdistuen huomionsa yksittäiseen nuoreen. Vanhemmat yrittävät kontrollitoimien vetää nuoren pois ryhmästä, poliisit ja järjestysmiehet karkottaa ryhmän näkyvillä olevista tiloista kauemmas ja hajottaa se. Nuorisotyön eri muodoista vain niin sanottu jengityö yrittää ottaa huomioon ryhmän kokonaisuudessaan, löytää sille oleskelu- ja toimintatiloja ja parhaassa ta- ➔

Alakulttuurin käsite on osoittautunut lähes sadan vuoden aikana sitkeäksi ja joustavaksi, ja se sopii edelleen hyvin kuvaamaan nuorten ryhmiä, sosiaalisuutta, identiteettityötä ja käyttäytymistä.

pauksessa auttaa ryhmän jäseniä saamaan uusia yhteiskunnallisia liityntöjä”.

UUSI TUTKIJAPOLVI TARRAA HETKEKSI KULTURALISMIIN

Birminghamin koulun inspiroima nuori tutkijasukupolvi tarttui Suomessa 1980-luvulla aivan uudella otteella nuorten alakulttuureihin. **Ilkka Heiskasen** ja **Ritva Mitchellin** (1985) tutkimusta Läätähuista punkkareihin seurasi suuri joukko 1980-luvun nuorten aikalaisilmiöitä käsitelleitä opinnäytettä, väitöskirjoja ja artikkeleita. **Tommi Hoikkalan**, Jaana Lähteenmaan, **Jari Ehrnroothin**, **Vesa Puurosen** ja monien muiden tutkimuksissa käsiteltiin näkyviä ja erottautuvia nuorten alakulttuureita. Suuntausta kutsuttiin brittiläiseksi kulturalismiksi, joka oli muutenkin Suomessa vahvassa asemassa sosiaalitieteiden kentällä (ks. Hoikkala & Suurpää 2005).

Vaikka tutkijoiden teoreettinen inspiaraatio kumpusi Birminghamin koulun teorioista, osoittautui itse teorian hyödyntäminen hankalaksi. Ongelmia aiheutti ennen kaikkea se, ettei yhteiskuntaluokkaan pohjautuva selitysmalli sopinut suomalaisiin alakulttuureihin. Myös tulkinnat tyylien ja symbolien merkityksistä olivat liian suoraviivaisia, eikä niille löytynyt suomalaisista alakulttuureista empiiristä tukea. Myös tyttöjen puuttuminen Birminghamin koulun tutkimuksista aiheutti teoreettisia yhteensopivuusongelmia. (Salasuo & Poikolainen 2016.)

Lähes kaikki suomalaiset alakulttuuritutkijat tulivat 1980-luvulla sellaiseen johtopäätelmään, ettei Birminghamin koulun teoriapohja sovellu sellaisenaan tutkittaessa (post)moderneja nuorisoryhmiä. Ei ainakaan hyvinvointivaltion viitekehysessä, jossa yhteiskuntaluokkien rajat ovat epäselviä ja häilyviä. (ks. Lähteenmaa 2000; Hoikkala & Suurpää 2005; Salasuo & Poikolainen 2012.) Tutkijoista Jaana Lähteenmaa (2000) perehtyi pitkäjanteisesti brittiläiseen alakulttuuriteoriaan ja

mahdollisuuksiin soveltaa sitä Suomessa. Hän luettelee väitöskirjansa yhteenvetoartikkelissa useita kohtaamiaan haasteita ja ongelmia aineiston, tulkinnan ja teorian yhteensovittamisessa ja hahmottelee useita sellaisia kysymyksiä, jotka ovat nousseet esiin kansainvälisessä jälkialakulttuurikeskustelussa vasta 2010-luvulla.

Kansainvälinen jälkialakulttuuritutkimus ei synnyttänyt Suomessa 2000-luvun alussa tunnistettavaa virtausta. Vesa Puurosen (2006) mukaan allekirjoittaneen vuonna 2004 ilmestyneen huumekulttuureita käsittelevän väitöskirjan voi laskea osin tähän teoriasuuntaan, mutta muutoin kosketuspinnat löytyvät lähinnä yksittäisistä tieteellisistä artikkeleista ja pro gradu -tutkielmista. Suomalaisen nuorten ryhmiä käsittelevän tutkimuksen kentällä jälkialakulttuuri vaikuttaa toistaiseksi jääneen juuri sellaiseksi löyhäksi viitekehukseksi, johon Andy Bennett (2014) viittaa kirjoittaessaan lähestymistavan sopivan nuorten sosiaalisuuden muotojen tutkimiseen myöhäismodernissa ajassa.

LOPUKSI

Olen kuvannut tässä artikkelissa, miten alakulttuuritutkimuksen kehityskaari on ikkuna yhteiskunnalliseen muutokseen ja nuorisoryhmien asemaan eri aikoina sekä Suomessa että angloamerikkalaisessa keskustelussa.

Suomalaisen alakulttuuritutkimuksen 2000-luku on ollut hajanainen ja hiljainen. Aivan viime vuosina suunta on kuitenkin kääntynyt, sillä ainakin monitieteisen nuorisotutkimuksen piiriin on hakeutunut useita nuoria opiskelijoita ja tutkijoita, jotka ammentavat jälkialakulttuuritutkimuksesta. Erityisesti kiinnostusta on herättänyt ns. tee-se-itse -uratutkimus (DIY-career), jossa tarkastelun kohteena on alakulttuurisen pääoman hyödyntäminen elämänkulun myöhemmissä vaiheissa, kuten työelämässä ja vapaa-ajalla. Se, miten nuoruudessaan punk-levyjen kerääminen, on johtanut levykaupan perustamiseen tai

DJ:nä toiminen radiojuontajan työhön.

Toinen nouseva näkökulma on ikään-tyneiden, entisten punkkarien ja rokkarien, nykyinen alakulttuurisuhde: miten ohimeneväksi nuoruudessa kuviteltu tyyllittely kasvoikin yhdeksi tärkeäksi identiteetin osaksi ja on sitä edelleen. Teemojen suosiota on lisännyt se, että suomalaisella nuorisotutkimuksella on läheinen suhde alakulttuuritutkimuksen keskeisiin kansainvälisiin ”guruihin”, jotka käyvät täällä usein puhumassa.

Artikkelin johdannossa kysyin, onko alakulttuurien aika nyt ohi. Menneen perustella vaikuttaa siltä, että nuorten ryhmissä ja ryhmäkäyttäytymisessä on jotakin niin kiehtovaa ja aikalaisuutta hivelevää, että niiden kuvaamiseen tarvitaan sopivan yleisluontoinen käsite. Alakulttuurin käsite on osoittautunut viimeisen lähes sadan vuoden aikana sitkeäksi ja joustavaksi, ja se sopii edelleen hyvin kuvaamaan nuorten ryhmiä, sosiaalisuutta, identiteettityötä ja käyttäytymistä. Tutkimustyössä alakulttuurin käsite vaatii tarkennusta, mutta ei se siltäkään kentällä ole mihinkään häviämässä. ■

Kirjoittaja on talous- ja sosiaalhistorian dosentti ja vastaava tutkija Nuorisotutkimusverkostossa.

Lähdeluettelo on saatavilla artikkelin verkkoversiossa www.haaste.om.fi.

KUVA: IG: @URBMONKEY

Mimmit peinttaa -toiminta järjestää nuorten naisten katutaide- ja graffititapahtumia erityisesti Itä-Helsingissä.

■ MALIN FRANSBERG

Nollatoleranssista sopeuttamisen malliin

Graffiti muuttuvana nuorisoilmiönä ja kontrollin kohteena

Graffiti tuli osaksi suomalaista kaupunkimaisemaa 1980-luvun puolivälissä. New Yorkista ja Philadelphiasta lähtöisin olut nuorten graffitilakulttuuri omaksuttiin Helsingissä nopeasti. 1990-luvun lopulla se

saavutti eräänlaiseen huipentuman, johon haluttiin puuttua. Helsingin yleisten töiden lautakunnan mukaan Helsinki oli tuolloin Euroopan töhriytyin kaupunki.

Lisääntynyt graffiti katu-
kuvassa haluttiin pysäyttää ja

aiempi varsin suotuista ilma-
piiri kääntyi graffiteja vastaan. Vuonna 1998 Helsingin kaupungin silloisen rakennusviraston (HKR) alaisuudessa aloitettiin Stop töhryille -projekti, joka kesti 10 vuotta. Sen kokonaishinnaksi on arvioitu

noin 23,5 miljoonaa euroa. Projektin myötä kaupungin aiemmin tilaamia graffitimuraaleja poistettiin katukuvasta ja luvallisten seinien tarjonta kiellettiin. Luvallisen ja luvattoman graffitin nähtiin liittyvän toisiinsa ja ruokkivan →

→ toisiaan. Virkamieskielessä alettiin graffitien ja katutaiteen sijasta puhua töhryistä, millä haluttiin kuvata ilmiön laittomuutta ja estää niin kutsuttua sekaviestintää nuorille.

Stop töhryille -projekti haki tukea nollatoleranssiperaatteelle rikottujen ikkunoiden teesistä. Helsingin kaupunginvaltuuston lausunnon (7.12.1998) mukaan ”Töhrintää pidetään yhtenä tärkeimmistä rikollisen elämäntavan alkupisteistä.” Helsinkiläinen nollatoleranssi ei ollut kuitenkaan poikkeuksellinen tapa reagoida graffiteja vastaan, vaan samankaltaisia projekteja järjestettiin muuallakin Pohjoismaissa. Vuonna 1998 järjestettiin Tukholmassa ensimmäinen pohjoismainen graffitikonferenssi, johon kutsuttiin kuntien, poliisien, joukkoliikennevartioiden ja vartiointiyhtymien edustajia. Helsinki oli edustettuna HKR:n ja silloisen FPS Security Oy:n voimin, jolta Stop töhryille -projekti osti graffitimaalareiden kiinniottopalveluita. Mallia yhtenäiselle pohjoismaalaiselle graffitipolitiikalle haettiin New Yorkin pormestarin **Giulianin** nollatoleranssilinjasta, jossa pieniin rikkomuksiin tuli puuttua nopeasti rangaistuksen uhalla jengirikollisuuden estämiseksi.

Helsingissä vastaavanlainen konferenssi järjestettiin kansainvälisenä Finlandia-talossa 2004. Pohjoismaisia graffitin vastaisia konferensseja järjestettiin joka toinen vuosi aina vuoteen 2012 asti, jolloin Kööpenhaminassa pidettiin viimeinen ja suuntaa muuttava konferenssi. Tuolloin arvioitiin, että konferensseista olisi luovuttava, sillä nollatoleranssia harjoitettiin enää ainoastaan Tukholmassa. Kahta vuotta myöhemmin Tukholma luopui nollatoleranssista.

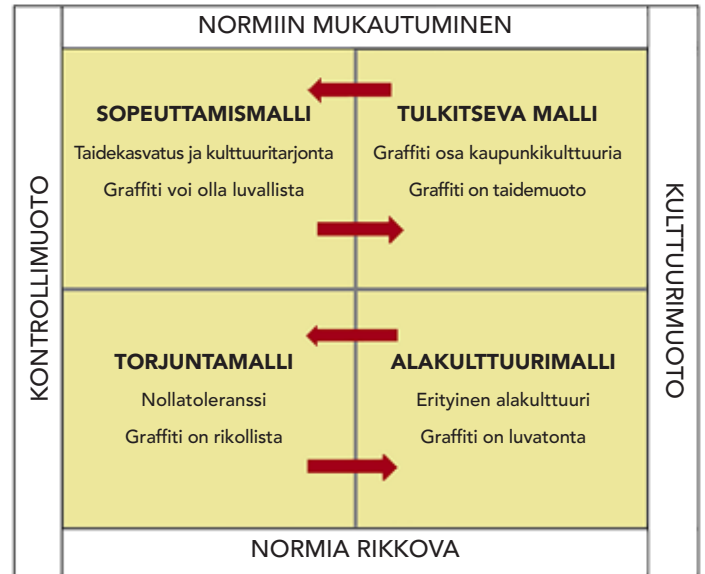
NELJÄ LÄHESTYMISTAPAA GRAFFITIIN

Taidehistorian tohtori **Jacob Kimwall** on tutkinut Tukholman graffitinvastaista nollatoleranssia. Hän on identifioinut neljä eri suhtautumistapaa graffitiin yhteiskunnallisessa keskustelussa. Ensimmäinen eli *torjuntamalli* on tiukkaan kontrolliin ja nollatoleranssiin perustuva malli. Toinen, *sopeuttamismalli*, perustuu luvallisten graffitipaikkojen tarjoamiseen, taidekasvatukseen, nuorisotyöhön ja kulttuuriseen tarjontaan. *Sopeuttamismalli* pyrkii lisäämään nuorten hyvinvointia ja vähentämään graffiteista kiinnostuneiden nuorten riskikäyttäytymistä.

Näiden yhteiskuntajärjestystä ja kontrollia tarkastelevien mallien lisäksi Kimwall on erottanut *alakuultuurimallin*. Sen mukaan luvaton graffiti on ainoaa oikeaa graffitikulttuuria, jota luvallinen graffitintekeminen käyttää hyväkseen. Neljäs lähestymistapa on *tulkitseva malli*, joka tarkastelee graffiteja yhteiskunnallisena ja aikalaiskulttuurisena ilmiönä. *Tulkitseva malli* pitää graffiteja kiinnostavana ilmiönä ja kaupungistumiseen liittyvänä tärkeänä kulttuurimuotona.

Tarkasteltaessa lähestymistapoja yhdessä voidaan havaita *torjuntamallin* ja *alakuultuurimallin* ruokkivan toinen toisiaan. Molemmat lähtevät siitä, että graffiti on luvaton, erityistä ja poikkeavaa, normeja rikkova ilmiö. *Sopeuttamismalli* ja *tulkitseva malli* käsittelevät graffitiä lähinnä sosialisatiion kannalta ja pyrkivät näkemään sen luvaton käyttäytymistä laajempaan ilmiönä. (neliö-kartta)

Mallit ovat näkyvissä myös Helsingissä. Kun vuonna 2008 Stop töhryille -projekti lopetettiin, Helsingin kaupunki alkoi kehittää graffitityötä yh-

tenä kulttuurisen nuorisotyön muotona. Nykyään Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskuksen alaisuudessa oleva katutaideoimisto Supafly hallinnoi noin kymmentä luvallista maalauspaikkaa. Näiden lisäksi toimistolla on liikkuva katutaidevaunu ja -auto, joihin molempiin saa maalata. Katutaideoimiston tavoitteena on edistää katutaideita ja luoda nuorille mahdollisuuksia ilmaista itseään julkisessa tilassa. Lisäksi tuetaan katutaiteilijoiden ja graffitimaalareiden itse järjestämiä maalaustapahtumia. Kimwallin sopeuttamismallin mukaisesti Supafly ei puolusta luvattomia graffiteja, vaan muistuttaa niiden olevan kiellettyä toimintaa.

Kunnallisen nuorisotyön ohella myös erilaiset yhdistykset ja organisaatiot haluavat edistää katutaideita ja graffitiä. Esimerkiksi Mimmit peinttaa-toiminta järjestää nuorten naisten katutaide- ja graffititapahtumia erityisesti Itä-Helsingissä. **Rosa Hultmanin** vetämä toiminta on tarkoitettu kaikille 14 vuotta täyttäneille tytöille ja naisille. Osallistuminen pajoihin on pääosin ilmaista, ja tarjoaa näin myös

mahdollisuuden harrastaa ja tutustua graffiteihin ja katutaiteeseen matalalla kynnyksellä.

– Uskon, että Mimmit peinttaa antaa ponnahduslaidan kokeilla omia siipiään katutaiteen parissa. Kannustamme ja tuemme kaikkia toimintaamme osallistuvia. Osa jää toimintaan pidemmäksi aikaa, osa on toiminnassa vain yhden kerran, Hultman kertoo.

Mimmit peinttaa on katutaiteen tapahtumakonsepti, joka nostaa esiin naistaiteilijoita ja rohkaisee esimerkiksi naisia toteuttamaan unelmiaan. Hankkeet toteutetaan naisten voimin, ja samalla lisätään eri-ikäisten välistä vuorovaikutusta.

– Samalla nämä taideteokset tuovat väriä harmaaseen katukuvaan ja jäävät ilahduttamaan paikallisten asuin ympäristöä pitkäksi aikaa. Olen huomannut, että monelle on iso juttu, kun pääsee jättämään jälkensä oman asuinalueensa katukuvaan, Hultman sanoo.

LUVATON GRAFFITI JA SOVITTELUUN PÄÄSY

Luvaton graffiti määritellään rikoslain 35. luvussa lieväksi vahingonteoksi, vahingonte-

oksi tai törkeäksi vahingontekoksi. Lievästä tai tavallisesta vahingonteosta voidaan määrätä sakkoja tai jopa vuosi vankeutta, törkeästä vähintään neljä kuukautta ja enimmillään neljä vuotta vankeutta. Myös törkeän vahingonteon yritys on rangaistavaa. Tilastollisesti vahingonteko on varsin yleinen rike, vaikka nuorisorikollisuuskyselyjen mukaan 15–16-vuotiaiden luvaton seiniin piirtely on vähentynyt vuodesta 1995 lähtien, poikkeuksena vuoden 2012 nousu. Nuorisorikollisuuskyselyn (Näsi 2016) perusteella seiniin piirtely on yhtä yleistä tytöille kuin pojille. Ajoittain tytöt ovat olleet jopa innokkaampia kuin pojat, vaikka graffiti usein mielletään poikien tai miesten rikkeenä.

Stop töhryille -projektin alkaessa rikosentorjuntaneuvosto oli huolissaan projektin sosiaalisista kustannuksista ja siitä, miten projekti vaikutti nuorten rikoskierteeseen. Stop töhryille -projektin kahden ensimmäisen vuoden aikana jäi Helsingin kaupunginvaltuuston lausunnon mukaan kiinni 420 töhrijää. Noin 60 tapauksessa, jossa kaupunki oli asianomistajana, käytettiin sovittelumenettelyä. Silloisen projektijohtajan **Mikko Virkamäen** mukaan sovitteluun otettiin kaikki halukkaat. Kuitenkin vuonna 2001 päätettiin tiukentaa sovitteluun pääsyä. Sovitteluun pääsivät vain alaikäiset ja ensikertalaiset. Ensikertalaisuuskaan ei ollut riittävä peruste, jos HKR havaitsi tekijän kuuluvan tunnettuun graffitijengiin tai olevan ”tapatöhrijä”. Vuonna 2007 Stop töhryille -projektin edustaja **Kauko Nygrén** selvitti Helsingin Sanomille termiä näin: ”Tapatöhrijät ovat aikuisia miehiä, jotka sotkevat seiniä, katukalusteita, busseja ja kaikkea mahdollista huvikseen

ilman varsinaista motiivia”. Sovitteluun pääsyn eväsi, jos vahingontekoon liittyi muita rikoksia, kuten näpistely, huumet tai pahoinpitely.

Yhteiskunnassamme elää edelleen monia nollatoleranssin aikana isoihin korvausvaatimuksiin tuomittuja, jotka elävät velkavankeudessa. Yksi näistä on **Kari** (nimi muutettu). Poliisi haki 17-vuotiaan Karin eräänä aamuna kodistaan epäiltynä törkeästä vahingonteosta. Hänet vietiin putkaan ja hänen lapsuuden kotiinsa tehtiin kotietsintä. Esitutinnan aikana hän istui alaikäisenä tutkintavankeudessa yhteensä nelisen viikkoa, jonka jälkeen hänelle määrättiin pakkokeinolain mukainen matkustuskielto ja tutkintaresti kolmeksi kuukaudeksi. Kari sai poistua asuinalueeltaan vain kouluun ja hänen tuli olla kotonaan joka ilta kello 21. Lisäksi hänen piti käydä ilmoittautumassa poliisi asemalle henkilökohtaisesti joka viikko. Hän oli ollut graffitien tekoaikana 16–17-vuotias. Syyttäjä vaati Karille ehdotonta vankeutta, mutta hänelle tuomittiin lopulta kahdeksan kuukautta ehdollista vankeutta noin 70 vahingonteosta. Käräjäoikeuden ja myöhemmin hovioikeuden tuomio nojasi FPS-vartiointiliikkeen edustajan tekemään käsiala-analyysiin. Todistaja perusteli graffitien olevan Karin tekemiä, koska hän tunnisti niissä Karin tyylin. Kari ei ollut jäänyt kiinni tekopaikalta ja kiisti teot jyrkästi.

– Koen että tuomiot annettiin väärin perustein ja heikoin todistein. Oikeus usko kaiken mitä vartija sanoi, se oli ihan läpihuutojuttu.

Koska HKR oli määritellyt Karin tapatöhrijäksi, hän ei päässyt sovitteluun, vaikka oli tekohetkellä alaikäinen.

Yhteensä hänelle tuomittiin vahingonkorvauksia vajaat 30 000 euroa. Tänäpäin Kari on yli 30-vuotias pitkäaikaisytyötön, joka ei ole vielä maksanut hänelle langetettuja vahingonkorvauksia – eikä hän aio niitä maksaa. Korkeasta kokonaissummasta joka vuosi.

– Tuli niin paljon laskua, että heitin hanskat tiskiin ja pistin elämän ranttaliksi. Jos minulla ei olisi noita laskuja, niin olisi voinut mennä niin, että olisin tehnyt töitä ja se olisi vähentänyt maalaamista. Jatkoin mieluummin junien maalaamista ja yhteiskunnan ulkopuolella olemista, koska minulla ei ollut enää mitään taloudellista menetettävää, Kari kertoo.

Stop töhryille -projektin loputtua Siisti Stadi -toiminta edustaa Helsingin kaupunkia ja kaupungin alaisia liikennevirastoja sovittelutilanteissa. Vuosittain sovittellaan noin 50 tapausta. Sovittelun pääsyyntä linjauksia ei ole muutettu, eli alaikäiset ja ensikertalaiset pääsevät sovitteluun.

SEURAAVA GRAFFITISUKUPOLVI

Stop töhryille -projektin tavoitteena oli kitkeä koko graffiti-ilmio. Graffiti ei kuitenkaan kadonnut Helsingistä, vaan se jäi osaksi kaupunkimaisemaa. Graffiti on myös noussut osaksi korkeakulttuuria, ja viimeisen vuoden aikana graffitiin liittyviä näyttelyitä on nähty muun muassa Helsingin taidemuseo HAMissa, Helsingin taidehallissa, Keravan Taidemuseossa ja Vantaan taidemuseo Artsissa.

Kun tilastollisesti näyttää siltä, että nuoret ovat yhä vähemmän kiinnostuneita luvattomasta seiniin piirtelystä, onkin mielenkiintoista seurata, mikä on graffitin tulevaisuus. Jyväskylän yliopiston toh-

torikoulutettava **Kai Ylinen** tutkii pohjoismaista graffititaiteen kulttuuriperintönä. Tämän vuoden elokuussa, HAMin taiteidenyönä järjestämässä keskustelutilaisuudessa Ylinen nosti esille mielenkiintoisen näkökulman:

– On kiinnostavaa nähdä, millainen on seuraava graffitisukupolvi, jolle on alusta asti tarjottu luvallisia paikkoja maalaamiseen. Jää nähtäväksi, miten he tulevat rakentamaan oman suhteensa graffitikulttuuriin.

Yhteiskunnan näkökulmasta onkin oleellista kysyä, millaista kontrollia graffitin tai katutaiteen kanssa halutaan harjoittaa ja mikä on kannattavaa pitkällä aikajänteellä. Karin ja nollato-leranssikusupolven perintö ovat tärkeä muistutus siitä, mitä tiukka kontrollilinjaus voi merkitä. Reilu 40-vuotias perheelinen graffitimaalari **Niko** uskoo, että seuraava graffitimaalareiden sukupolvi on pienempi kuin hänen edustamansa:

– En usko että nuoret ovat enää samalla tavalla kiinnostuneita graffiteista kuin itse olen ollut. Nehän pitävät sitä nolona, kun näkevät isänsä jossain Suvilahden seinällä sunnuntaina kalja kourassa. Ajattelevat, että menisi nyt himaan siitä. ■

Kirjoittaja on Tampereen yliopiston tohtorikoulutettava sosiologian oppiaineessa. Hän tutkii väitöskirjassaan Helsingin graffitialakulttuuria sukupuolisuuden ja kontrollin näkökulmista.

Lähdeluettelo on saatavilla artikkelin verkkoversiossa www.haaste.om.fi.

■ RIIKKA KORKIAMÄKI

Nuorten vertaissuhteet voimavarana

Ovatko nuorten ikäoverisuhteet riski vai resurssi? Houkuttelevatko nuoret toisiaan pahoille teille, vai tarjoavatko he toisilleen tukea ja turvaa? Nuorisoporukat kouluissa, kaduilla ja kauppakeskuksissa on totuttu näkemään kielteisessä valossa, mutta ystävät ja kaverit voivat olla nuorelle myös merkittävä hyvinvoinnin lähde. Nuorten omaehtoisia ystävyksiä voidaan tarkastella myös voimavarana ja riskejä ennaltaehkäisevänä potentiaalina.

Nuorten vertaissuhteet nousevat tyypillisesti otsikoihin silloin, kun ne ovat jollakin tavalla ongelmallisia. Nuoret hokuttelevat toisiaan pahoille teille, ehdottavat lintsamaan koulusta, ohjaavat kiellettyjen nettipelien pariin, kannustavat kokeilemaan päihteitä. Porukassa maleksitaan ostarilla, varastetaan tupakkaa, töhritään siniä, kiusataan ja syrjitään. Seura tekee kaltaisekseen, ja joukossa tyhmyys tiivistyy. Kaveripiirin vaikutus kiellettyjen tai kielteisenä pidettyjen käytäntöjen omaksumiselle on nostettu esiin myös useissa tutkimuksissa.

On totta, että nuorten ei-toivotulla käyttäytymisellä on usein sosiaaliset perusteet. **Antti Maunu** (2014) on tutkimuksissaan esittänyt, että nuoret ryyppävät, polttavat ja kiroilevat ennen kaikkea kuuluakseen ryhmään. Mutta kuuluakseen ryhmään ja viettääkseen aikaa ystäviensä seurassa nuoret myös menevät kouluun, toistensa koteihin, osallistuvat ohjattuun nuorisotoimintaan ja harrastavat. Jos kiinnitämme huomiota vain nuorten yhdessä olemisen negatiivisiin puoliin, nuorten vertaisuuteen liittyvät positiiviset elementit uhkaavat jäädä huomiotta.

RYHMÄÄN KUULUMINEN JA IDENTITEETTI

Aikuiset puhuvat nuorten ikätoverisuhteista usein ongelmanna, mutta nuoret itse korostavat suhteiden tavallisuutta ja ystävien tärkeyttä (Honka-

tukia, Nyqvist & Pösö 2006). Lasten ja nuorten vertaissuhteita tutkinut **Judy Dunn** (2004) on todennut, että jos emme ole kiinnostuneita ystävyysistä, menetämme ison osan siitä, mikä on tärkeää lasten ja nuorten elämässä ja keskeistä heidän hyvinvoinnilleen. On sanottu, että nuorta voi ymmärtää aidosti vain toinen nuori.

Ryhmään kuuluminen on inhimillinen perustarve ja minuuden perusta kaikille ihmisille iästä, elämänvaiheesta tai -tilanteesta huolimatta. Ihmisen minuuksensa ja identiteettiä voivat rakentua vain suhteessa toisiin ihmisiin: jotta 'minä' voin olla olemassa, on oltava myös 'me', johon minä kuulun, sekä 'muut', joihin 'me' emme kuulu. Tämä korostuu nuoruusiässä, jolloin identiteettien rakentuminen on vahvimillaan.

Nuoruuden omaleimaisuus suhteessa muihin ikä- tai elämänvaiheisiin korostaa ikätovereiden roolia entisestään. Olennaista on oman nuoruusidentiteetin luominen muista ikäryhmistä erottautumalla. Nuoret haluavat olla nuoria, eivät lapsia eivätkä aikuisia, ja ollakseen nuori on koettava yhteisyyttä muiden nuorten kanssa. Tästä kertoo esimerkiksi se, että yläkouluikäisten nuorten kertoessa vapaasti olemisestaan koulussa tai vapaa-ajalla merkityksellisintä tuntuvat olevan nimenomaan suhteet muihin nuoriin. Opettajia tai muita aikuisia ei juuri mainita, ellei niistä erikseen kysytä. Sen sijaan nuorten

omaehtoiset tarinat keskittyvät ystävyksiin, nuorten keskinäisiin ristiriitoihin ja jaettuihin tunnekokemuksiin muiden nuorten kanssa.

SOSIAALINEN TUKI JA KONTROLLI

Perinteisesti on ajateltu, että nuorten hyvinvointi rakentuu aikuislähtöisissä yhteisöissä, kuten perheessä ja koulussa, ja on riippuvaista aikuisen tarjotusta. Toisinaan kanssakäymistä muiden nuorten kanssa on pidetty jopa uhkana perhe- ja kouluyhteisön yhteisyydelle. Viimeaikaiset tutkimukset nuorten keskinäisestä sosiaalisesta pääomasta ovat kuitenkin tuottaneet toisenlaisia tuloksia. Useiden tutkimusten perusteella ystävät ovat nuorelle merkittävien sosiaalisen tuen lähde vanhempien ohella. Tytöille tyypillisiä ovat emotionaalisen tuen muodot, kuten kuunteleminen ja lohduttaminen. Poikien ystävyttä luonnehtii enemmän seuranpito ja ”kaveria ei jätetä” -tyyppinen ajattelu. Tavatonta ei ole myöskään materiaallinen ja informatiivinen tuki, kuten rahan lainaaminen tai tiedon välittäminen mahdollisesta kesätyöpaikasta. Valtaosa suomalaisista nuorista kokee voivansa luottaa siihen, että saa ystävältään tukea sitä tarvitessaan.

Sosiaalisesta tuesta on nuorille käytännöllistä hyötyä, mutta tuen merkitys on ennen kaikkea emotionaalinen. Kun nuori kokee saavansa tukea, hän tuntee kuuluvansa joukkoon. Ryhmään kuuluminen

kokemus puolestaan vahvistaa sosiaalisen tuen vastavuoroisuutta nuorten yhteisössä. Vastavuoroisuus tarkoittaa, että tiiviissä kaveriporukassa nuori sekä katsoo saavansa tukea muilta että pitää luontaisena velvollisuutenaan tuen tarjoamista ystävilleen. Sosiaalinen tuki ja ryhmään kuulumisen kokemus eli emotionaalinen osallisuus muodostavatkin eräänlaisen myönteisen kehän, jossa tuki vahvistaa osallisuuden tunnetta ja osallisuus tuottaa tukea. Tällaisilla vertaissuhteissa rakentuvilla myönteisillä tuntemuksilla on suuri merkitys nuoren kokemuksellisen hyvinvoinnin kannalta.

Sosiaalisen tuen ohella nuoret kontrolloivat toisiaan. Sosiaalisella kontrollilla on sekä kiinnipitävä että ulossulkeva puolensa. Kiinnipitävä kontrolli kutsuu mukaan ja vahvistaa ryhmän yhteisyyttä. Se tarkoittaa kaverista huolehtimista. Ulossulkeva kontrollikin vahvistaa yhteisyyttä, mutta tekee sen vetämällä rajaa ryhmän ja sen ulkopuolisuuden välille: ulossulkeva sosiaalinen kontrolli sätelee, kuka pääsee mukaan ja kuka ei. Samalla tavoin kuin sosiaalinen tuki ja emotionaalinen osallisuus muodostavat myönteisen kehän, sosiaalinen kontrolli ja osattomuus voivat ilmetä noidankehänä. Ryhmäkontrolli sulkee paitsi sisäänsä myös joukon ulkopuolelle, mikä tuottaa osattomuutta – ja siten ulkopuolelle jäämistä myös yhteisön sosiaalisesta tuesta. Vaarana on, että vaille toisten nuorten tukea jää juuri se nuo- →

Ikätovereiden suuri merkitys nuorten elämässä laittaakin kysymään, missä ja miten nuorten hyvinvointia tulisi tukea ja marginalisoitumista ehkäistä.

→ ri, joka tarvitsisi ystävien tukea eniten.

HAASTEENA ”EPÄSOSIAALISET” VERTAISET

Jengeissä ja katunuorten yhteisöissä muodostuvien ystävyyssuhteiden ongelmana pidetään niiden tuottamia vastavuoroisuuden velvoitteita, jotka sitouttavat nuoria hyvinvoinnille haitallisina pidettyihin alakulttuureihin. Ulospääsy yhteisöstä voi olla haastavaa ryhmän sisäiseen luottamukseen ja solidariiteettiin liittyvien normien vuoksi. Haasteellisena pidetään myös tällaisiin yhteisöihin kiinnittyneiden nuorten tukemista ammatillisin keinoin, sillä yhteisöjen sisäiset tuki- ja kontrolliverkostot mahdollistavat pärjäämisen ilman ulkopuolista apua. Lisäksi ulkopuoliset interventiot saatetaan kokea uhkana yhteisön tarjoamalle turvallisuudentunteelle ja emotionaaliselle läheisyydelle.

Kokemuksellisesti ystävilä saatu sosiaalinen tuki sekä solidaarisuus ja sosiaalinen kontrolli ovat positiivinen voimavara silloinkin, kun ne kiinnittävät nuoria ”marginaalielämään”. Tämä on havaittu esimerkiksi katunuorten sosiaalisia tukiverkostoja tarkasteltaessa (esim. Brace 2011; Mizen & Ofusu-Kusi 2010). Myös tutkimukset kodin ulkopuolelle sijoitetujen nuorten pärjäämisestä ja sosiaalista suhteista ovat päätyneet korostamaan ystävyyssuhteiden merkitystä (esim. Emond 2014). Näiden

tutkimusten tulokset osaltaan todistavat, kuinka tärkeää on pysähtyä kuulemaan, mitä ikätoverisuhteet nuorelle itselleen merkitsevät. Itsestään selvien oletusten sijaan on tarpeen tunnustaa nuoren omat näkemykset siitä, mikä on ystävien, kavereiden ja tuttavien rooli ja merkitys hänen elämässään.

YSTÄVYSSUHTEET JA AMMATILLINEN TUKI

Ystävyys positiivisena voimavarana, siihen liittyvät myönteiset tunteet sekä yhteisyyden ja joukkoon kuulumisen kokemus arjessa on nähty yhtenä lasten ja nuorten hyvinvointia koskevan keskustelun laiminlyödyistä ulottuvuuksista (Bourdillon 2014). Ikätovereiden suuri merkitys nuorten elämässä laittaakin kysymään, missä ja miten nuorten hyvinvointia tulisi tukea ja marginalisoitumista ehkäistä. Onko nuorten keskinäisten suhteiden potentiaali jäänyt ylenkatsotuksi yhteiskuntamme ennaltaehkäisevissä ja yksilökohtaisissa tukijärjestelmissä ja -käytännöissä?

Kielteisiin tekoihin houkutteleva ja niihin oikeuttava yhteisöllisyys tulee ottaa vakavasti, mutta samalla on syytä tunnustaa ja tunnustaa nuorten omaehtoisten ystävyys-suhteiden tuottamat voimavarat. Nuorten vertaissuhteissa esiintyvien sosiaalisten resursien esiin nostaminen ei poista niihin liittyviä ongelmia, mutta se saattaa paljastaa nuorten keskinäisestä kanssakäymisestä asioita, joiden tuntemises-

ta on hyötyä myös sosiaalisia ongelmatilanteita ratkottaessa, kielteisinä pitämiämme toimintamalleja purettaessa sekä aikuisten asettamiin kasvatus-tavoitteisiin pyrittäessä. Nuorten kanssa toimivien ammattilaisten on hyvä pohtia, sallisiko omaksumamme normatiivinen näkemys ”oikeanlaisista” vertaissuhteista meidän nähdä ja kuulla myös ”epäsosiaalisissa” nuorten ryhmittymissä esiintyviä voimavaroja ja niissä eläviä hyviä käytäntöjä. ■

Kirjoittaja työskentelee tutkijatohtorina /yliopistonlehtorina Tampereen yliopiston Porin yksikössä. Artikkelit perustuu kirjoittajan väitöskirjaan sekä väitöksen jälkeisen tutkimushankkeen tuloksiin.

Korkiamäki, Riikka (2013) Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Tampere ja Helsinki: Tampere University Press ja Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 137.

Korkiamäki, Riikka: Ystävyys potentiaalina: Nuorten inklusiiviset ystävyyskäytännöt syrjäytymisriskin ehkäisemisen näkökulmasta. SA285592, 2015–2018.

LÄHTEET:

Bourdillon, Michael (2014) *Neglected dimensions of child well-being. Children's Geographies* 12 (4), 497–503.

Brace, Monica (2011) *Who's There to Help? Assessment of Social Supports Received by Homeless and Unaccompanied Youth in High School. West Hartford, CT: University of Hartford.*

Dunn, Judy (2004) *Children's Friendships. The Beginnings of*

Intimacy. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Emond, Ruth (2014) *Longing to belong: children in residential care and their experiences of peer relationships at school and in the children's home. Child & Family Social Work* 19 (2), 194–202.

Honkatukia, Päivi & Nyqvist, Leo & Pösö, Tarja (2006) *Rikokset nuorten ”juttuina” – Narratiivisen lähestymistavan mahdollisuuksia. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) Nuorisori-kollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 66, Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 33, 211–234.*

Maunu, Antti (2014) *Yöllä yhdessä. Yökerhot, biletyt ja suomalainen sosiaalisuus. Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2014:6.*

Mizen, Phillip & Ofusu-Kusi, Yaw (2010) *Asking, giving, receiving: Friendship as survival strategy among Accra's street children. Childhood* 17 (4), 441–454.

■ MARKUS KAAKINEN

Vihaa verkossa

Verkkovihan taustalla on yksilöllisiä, yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia tekijöitä

Sosiaalisessa mediassa ilmaisun vapauden ja yksityisyyden suojan välinen suhde on jännitteinen. Tästä kumpuaa moni aikamme polttavista ongelmista. Yksi ilmaisun vapauden kielteisistä seurauksista on verkkoviha, eli yksilöitä tai sosiaalisia ryhmiä loukkaava ja uhkaava verkkosisältö. Verkkovihasta on tullut globaalisti tunnistettu ongelma, jonka on pelätty uhkaavan yksilöiden ja yhteisöjen turvallisuutta ja haittaavan yhteiskuntien demokraattista toimintaa. Toisaalta kansalliset lainsäädännöt eroavat huomattavasti

siinä, minkä verran ilmaisun vapauteen ollaan valmiita puuttumaan vihamielisen viestinnän vähentämiseksi. Myös sosiaalisen median palveluntarjoajat ovat olleet melko haluttomia puuttumaan vihasisältöihin alustoillaan, joskin tämä on alkanut muuttua viimeaikaisten kohujen myötä.

SOSIAALISESSA MEDIASSA VIHAA ON HELPPOA LEVITTÄÄ

Verkkovihailmiön torjuminen on hankalaa, sillä sosiaalisen median tekniset ja psykososiaaliset lähtökohdat ovat vihalle

varsin otolliset. Sosiaalisessa mediassa käyttäjät voivat viestiä laajoille verkostoille ajasta ja paikasta riippumatta. Näin vihamieliset sisällöt voivat saavuttaa nopeasti suhteettoman suuren yleisön. Esimerkiksi vuonna 2013 vain neljä prosenttia suomalaisista nuorista ja nuorista aikuisista oli loukannut tai uhannut toista käyttäjää tai sosiaalista ryhmää verkossa. Toisaalta joka kymmenes oli ollut verkkovihan kohteena ja puolet kaikista käyttäjistä oli kohdannut sitä sosiaalisessa mediassa edellisen kolmen kuukauden aikana. →

Verkkoviha ei rajoitu sosiaaliseen mediaan, vaan se on yhteydessä ympäröivään yhteiskuntaan.

→ Verkkoviha oli siis osa sosiaalisen median valtavirtaa jo vuonna 2013, ja sen näkyvyys on sittemmin vain kasvanut. Vuoden 2015 lopussa nuorista ja nuorista aikuisista jo kolme neljäsosaa oli kohdannut verkkovihaa, ja lukemat ovat pysytelleet korkealla myös sen jälkeen. Ilmiön näkyvyys voikin synnyttää harhakäsityksen siitä, että vihamielinen viestintä edustaisi enemmistöä sosiaalisen median käyttäjästä.

Verkkovihaa tuottavat muita todennäköisemmin miehet sekä pahoinvoivat ja impulsiiviset yksilöt. Verkkovihan taustalla näkyy siis samoja yksilötekijöitä, jotka selittävät myös perinteisempiä aggressiivisuuden muotoja. Sosiaalinen media vain tarjoaa aggressiivisuudelle uuden kanavan. Verkkovihan uhrina ovat muita useammin sosiaalisen median aktiiviset ja näkyvimät käyttäjät. Lisäksi vihan kohteeksi joutuvat useammin ne, jotka ovat aggression uhreja myös verkon ulkopuolella.

SOMEN RYHMÄDYNAMIIKKA JA YHTEISKUNNALLISET JÄNNITTEET RUOKKIVAT VERKKOVIHAA

Sosiaalinen media kokoaa tyypillisesti käyttäjiä jaettujen identiteettien ympärille. Verkkoyhteisöissä jaettu identiteetti ja ajatusmaailma vahvistuvat ja samalla erot eri yhteisöjen välillä kasvavat. Tämä ryhmädynamiikka näkyy myös verkkovihan taustalla. Verkkovihaa tuottavat ja sen kohteeksi joutuvat muita useammin verkkoyhteisöihin vahvasti sidoksissa olevat yksilöt. Vihamielisten sisältöjen tuottajat myös suosivat muita enemmän samanmielisiä verkostoja ja samastuvat vahvemmin ryhmäidentiteetteihin verkkovuorovaikutustilanteissa. Sen sijaan käyttäjät, joilla on vahvat sidokset verkon ulkopuolisiin yhteisöihin, ovat muita harvemmin verkkovihan tuottajia ja sen kohteita. Tämä tukee näkemystä siitä, että sosiaalinen media on tuottanut uudenlaista ja muista yhteisöistä poikkeavaa ryhmädynamiikkaa.

Verkkovihassa tulevat näkyviksi myös

ajankohtaiset yhteiskunnalliset jännitteet. Tämä näkyy suomalaisen verkkoviha muutoksessa vuoden 2015 seurauksena. Vuotta 2015 leimasivat pitkittyneen taloudellisen taantumun ja niin sanotun turvapaikanhakijakriisin aiheuttama yhteiskunnallinen kuuhunta sekä vuoden aikana tapahtuneet terrori-iskut Euroopassa ja muualla maailmassa. Nämä teemat näkyvät myös tuon vuoden aikana lisääntyneessä verkkovihassa. Erityisesti etnisyyteen tai kansallisuuteen, uskonnolliseen vakaumukseen, poliittisiin mielipiteisiin ja terrorismiin liittyvä viha lisääntyi voimakkaasti. Sen sijaan samanlaista kasvua ei nähty muihin ominaisuuksiin kuten sukupuoleen tai ulkonäköön liittyvässä vihassa.

VERKKOVIHAAN PUUTTUMINEN VAATII MONINÄKÖKULMAISUUTTA

Verkkoviha on moninainen ilmiö, ja näin ollen myös siihen puuttuminen vaatii moninäkökulmaista tarkastelua. Verkkoviha selittyy osin impulsiivisuuteen taipuvaisten nuorten miesten pahoinvoinnilla. Lisäksi verkkovihan tuottajilla on tyypillisesti heikot sosiaaliset suhteet verkon ulkopuolella. Tästä näkökulmasta verkkovihaan voidaan vaikuttaa samalla sosiaalipolitiikalla, jolla ehkäistään laajemmin sosiaalista syrjäytymistä ja eriarvoisuutta.

Toisaalta verkkovihan taustalla ovat myös sosiaaliselle medialle tyypilliset ryhmäilmiöt. Verkkovihan tuottajilla on muita tiiviimmät suhteet verkkoyhteisöihin, he suosivat muita enemmän samanmielisiä verkostoja ja samastuvat vahvemmin verkkoryhmiin. On kuitenkin tärkeää muistaa, että vaikka sosiaalisen median yhteisödynamiikka kytkeytyy verkkovihaan, eivät verkkoyhteisöt itsessään ole ongelma. Verkkoyhteisöt ovat yhä tärkeämpiä samastumisen, yhteenkuulumisen tunteen ja sosiaalisen tuen lähteitä. Ja niiden merkitys korostuu, jos yksilöllä ei ole mielekkäitä sosiaalisia suhteita verkon ulkopuolella. Sosiaalisen median

yhteisöjen kauhistelun sijaan keskeistä on se, miten sosiaalista monimuotoisuutta saataisiin jatkossa tuettua sosiaalisessa mediassa.

Verkkoviha ei rajoitu sosiaaliseen mediaan, vaan se on yhteydessä ympäröivään yhteiskuntaan. Ajankohtaiset yhteiskunnalliset jännitteet siirtyvät sosiaaliseen mediaan ja verkkovihaan, mutta polarisaatio sosiaalisessa mediassa voi myös luoda yhteiskuntaan uusia jännitteitä. Tästä esimerkki on vaikkapa sosiaalisen median turvapaikkapoliittinen keskustelu. Siinä luodaan terminologiaa ja identiteettejä, jotka ovat siirtyneet määrittämään todellisuutta myös internetin ulkopuolella. Tästä näkökulmasta yhteiskunnallisten jännitteiden ennaltaehkäisy on myös verkkovihan ehkäisemistä. ■

Kirjoittaja on YTT ja yliopistonlehtori Tampereen yliopistossa.

Uusnatsijärjestön lakkauttamisen historiallinen esikuva

Pohjoismaisen Vastarintaliikkeen (PVL) Suomen osaston lakkauttaminen odottaa kirjoitushetkellä hovioikeuden päätöstä. Pirkanmaan käräjäoikeus on omassa tuomiossaan julistanut järjestön laittomaksi. Hovioikeuden päätös todennäköisesti menee vielä Korkeimman oikeuden käsiteltäväksi. Kyseessä olisi ennakkopäätös siitä, missä kulkee raja yhdistyksen julistamisessa laittomaksi lain ja hyvän tavan vastaisena. Mahdollisella Korkeimman oikeuden päätöksellä on varmasti vaikutuksia esimerkiksi moottoripyöräjengien läheisyydessä toimivien järjestöjen lakkauttamisyrityksiin. Myönteinen lakkauttamispäätös olisi merkittävä, koska se tarjoaisi suomalaiselle oikeusjärjestelmälle uusia keinoja taistelussa radikaaleja poliittisia liikkeitä ja järjestäytyneitä rikollisuutta vastaan. Kuitenkaan PVL:n tilanne ei ole ainutlaatuinen tapaus Suomen historiasa, sillä vertailukohta löytyy **Pekka Siitoimen** neljän järjestön lakkautuksesta Pariisin rauhansopimuksen nimissä.

Siitoimen pyörittämät Isänmaallinen Kansanrintama (IKR), Isänmaa ja Vapaus, Turun Hengentieteen Seura ja Pegasos-seura lakkautettiin vuonna 1977 sisäasiainministeriön toimesta, koska järjestöt olivat Pariisin rauhansopimuksen vastaisia. Taustalla oli Siitoimen johtaman porukan aktivismin nousu erilaisen pienimuotoisen terrorin myötä. Laittomat uhkaukset, kirjepommit ja tihutyön kaltaiset vahingonteot kohdistuivat kommunisteihin. Siitoimen johtaman porukan toiminta oli erityisesti aktiivista vuonna 1977,

ja marraskuussa toiminta huipentui kirjapaino Kursiivin tuhopoltoon. Siitoimen johtaman ryhmittymän terroriteon syynä oli se, että kyseisessä kirjapainossa painettiin kommunistilehtiä.

IKR:n esiintyminen Ylen *Veckans Plus* -ohjelmassa 21.10.1977 vaikutti myös vahvasti julkiseen keskusteluun, koska siinä esiteltiin IKR:n toimintaa ja heidän vihamielistä politiikkaansa kommunisteja kohtaan. Ohjelmasta nousi iso kohu suomalaisessa julkisessa keskustelussa: kuinka Suomessa toimii järjestö, joka yllyttää toimimaan väkivaltaisesti poliittisia vihollisiaan kohtaan. Kohu oli varmasti yksi iso pisara meressä, ja pari viikkoa myöhemmin sisäasiainministeriö lakkautti Siitoimen järjestöt. Taustalla luonnollisesti olivat myös ulkopoliittiset syyt, koska 70-luvun Suomessa ei yksinkertaisesti voinut toimia avoimesti kansallissosialistinen järjestö Neuvostoliiton takia.

Vaikka PVL:ää ei voida enää lakkauttaa Pariisin rauhansopimuksen nimissä, on olemassa selkeä historiallinen esikuva, jota tarkastelemalla voimme ymmärtää, että PVL:n ja Pekka Siitoimen tapauksissa on yhtymäkohtia. Tärkein kysymys onkin nyt, voidaanko PVL lakkauttaa tuomioistuimessa, jossa asiaa pitää kansainvälisen sopimuksen sijaan käsitellä Suomen lakia ja sen henkeä tulkiten. Veikkaukseni on vahva kyllä, koska PVL:n toiminta muistuttaa monessa tavoin Pekka Siitoimen tapausta. On muistettava, että PVL:n mahdollinen lakkautuspäätös ei hävitä radikaalioikeiston toimintaa Suomesta, vaan se muuntaa toiminnan

maanalaiseksi, jolloin liikkeellä ei ole samanlaista julkista näkyvyyttä kuin nyt. Toisena vaihtoehtona on järjestön hajoaminen, ja sen myötä osa jäsenistöstä hajaantuu todennäköisesti muihin radikaalioikeiston piireihin.

Pekka Siitoim oli pitkään mukana radikaalioikeiston toiminnassa huolimatta siitä, että hänen järjestönsä oli julistettu laittomaksi. Siitoim ei kuitenkaan enää järjestöjen lakkauttamisen jälkeen saavuttanut samanlaista poliittista momentumia kuin vuonna 1977. Siitoim oli aina välillä näkyvästi esillä, mutta tämä johtui enemmän siitä, että julkinen kuva hänestä suomalaista yhteiskuntaa ja sen rauhaa uhkaavasta tyypistä muuttui pikkuhiljaa natsipelleksi, joka sanoo poliittisesti epäkorrekteja asioita hassulla tavalla.

Pointtina tässä onkin se, että lakia rikkovien järjestöjen toiminta voidaan hankaloittaa julistamalla ne laittomaksi, jolloin niiden potentiaalista kasvua isommaksi uhaksi yhteiskuntaa kohtaan voidaan rajoittaa tehokkaasti. Erityisesti PVL:n rahaliikenteeseen liittyvän Pohjoisen Perinne ry:n lakkauttaminen häittäisi PVL:n toimintaa todella paljon, koska laillisen rahaliikenteen katkaiseminen hankaloittaisi järjestön toiminnan ylläpitämistä. Sama tapahtui Siitoimen tapauksessa: Siitoim sai järjestöjensä kautta rahatuloja oman toimintansa ylläpitämiseen, kunnes hänen järjestönsä lakkautettiin ja Siitoim joutui jonkinasteiseen rahapulaan. ■

Kirjoittaja on Suomen historian opiskelija Itä-Suomen yliopistossa. Hän on erikoistumassa Suomen 1900-luvun rikos- ja oikeushistoriaan sekä suomalaisiin radikaaliliikkeisiin.

”Vanhan liiton” miehet ja naiset yhteiskunnan syrjällä

Ihmiset, jotka käyttävät huumeita, asetetaan usein yhteiskunnan marginaaliin. Huumeiden käyttö mielletään helposti toiminnaksi, jolla on haitallisia seurauksia sekä käyttäjälle itselleen että hänen ympäristölleen. Mustavalkoinen suhtautuminen laittomien päihhteiden käyttöön lienee kuitenkin vähentymässä ja harva puhuu enää yksiselitteisesti ”huumeiden käyttäjistä”: ilmiön ymmärretään olevan monimuotoinen ja hyvin heterogeeninen. Kannabiksen ja kovempien huumeiden käyttö- ja käyttäjäprofiilit saattavat olla hyvin erilaisia.

Epäyhtenäisyys kuitenkin jatkuu edelleen, sillä myös esimerkiksi kovia huumeita käyttävät ihmiset muodostavat lukuisia alaryhmiä. Tässä kirjoituksessa puhun ikääntyvistä ihmisistä, jotka ovat aloittaneet kovien huumeiden (kuten amfetamiinin tai heroiinin) käytön nuoruudessaan ja jatkavat sitä edelleen. Tarkastelun alla ovat 50–60-vuotiaiden ”Vanhan liiton” käyttäjien kokemukset elämästään päihhteiden käyttäjinä.

Vanhan liiton käyttäjät ovat Suomen ensimmäisen huumausaineaallon nosteessa 1960–1970-luvuilla huumeiden käyttönsä aloittaneita henkilöitä. Haastattelimme heistä kolmeakymmentä vuosina 2008–2009. Haastattelussa Vanhan liiton miehet ja naiset kertovat lapsuudestaan 1960–1970-luvuilla, värikkäistä huume-kuvioista sekä kokemuksistaan kontrollikoneiston silmätikkuna. tarinat ulottuvat aina heidän sen hetkiseen elämäntilanteeseensa 2000-luvulla. Nämä kertomukset muodostavat tärkeän kulttuurihistorialli-

sen katsauksen 1970-luvun muuttuvaan yhteiskuntaan, huumausaineiden rantaantumiseen Suomeen sekä pienen väestönosan kokemuksiin yhteiskunnan marginaaleissa elämisestä ennen ja nyt.

AINUTLAATUINEN RYHMÄ

Vanhan liiton käyttäjät tutustuivat huumeisiin aikana, jolloin ne olivat suurelle osaa kansaa täysin vieras asia. Huumeita oli 1900-luvun puoliväliin asti käytetty lähinnä pienissä yläluokkaisissa piireissä tai sitten sotaveteraanien keskuudessa. Jälkimmäiset olivat saaneet sodassa amfetamiinia tai heroiinia sisältäviä lääkkeitä, joiden käyttöä osa jatkoi myös sotien loputtua. Nuorisoilmiö huumeista alkoi tulla kansainvälistä liikehdintää seuraten vasta 1960-luvulla, jolloin erityisesti kannabiksen käyttö lisääntyi huomattavasti.

Nykypäivänä on jopa vaikea kuvitella yhteiskuntaa, joka on ollut ymmärtämätön ja peloton huumausaineita kohtaan. Jos nykyään koululaisen on lähes mahdoton olla kuulematta varoituksia huumeista opintiellään, olivat vanhaliittolaiset tämän asian suhteen täysin erilaisessa asemassa. Yhteiskunta oli monelta osin murroksessa ja kaupungistumisen aikana lapsiperheet muuttivat keskustan ympärille rakennettaviin lähiöihin. Lähiöiden pihoilla lapset löysivät helposti toisensa ja uusia ja vieraita päihhteitä kokeiltiin kerrostaloasuntojen kellareissa ja nuorisotiloilla.

Lasten ja nuorten päihdekokeiluja leimasi tietämättömyys. Aineet olivat uusi asia kokeilijoille itselleen, mutta vanhemmat ja opettajat tiesivät niistä vielä vä-

hemmän, minkä vuoksi niiden käyttöön ei osattu puuttua. Valtaosalle 1960- ja 1970-luvulla huumeita kokeilleelle käyttö jäi tietenkin vaiheeksi, joka päättyi aikuistumisen, työssäkäynnin ja perheiden perustamisen myötä. Vanhaliittolaiset ovat kuitenkin heitä, jotka jatkoivat käyttöä pidempään, osa aina tähän päivään asti.

KOKEILIJASTA RIKOLLISEKSI

Alkuaikojen tietämättömyyden värittämä ja siksi varsin vapaa huumekontrolli muuttui sitä mukaa, kun alettiin huomata huumeiden muodostuvan ongelmaksi nuorisoin keskuudessa. Merkittävin muutos tapahtui uuden huumausainelain voimaantullessa vuonna 1972. Laissa kaikki huumeisiin liittyvä toiminta kriminalisoitiin, mukaan lukien niiden käyttö.

Huumausainelaille oli niin välittömästi kuin pitkällä tähtäimellä merkittäviä seurauksia. Jälkeenpäin katsottuna on helppo nähdä, millä tavoin käytön kriminalisointi on muokannut sitä, miten huumeisiin ja niitä käyttäviin henkilöihin suhtaudutaan. Vaikutusten valossa tuntuu käsittämättömältä, että kriminalisointiin päädyttiin arpa heittämillä, sillä asiantuntijamielipiteet sen puolesta ja vastaan olivat niin tasaväkiset. Ajatusharjoituksena voitaneen miettiä, kokisimmeko huumeiden käyttäjät eri tavalla, mikäli heitä ei olisi määriteltä laissa rikollisiksi.

Vanhaliittolaiset olivat ensimmäiset, jotka tunsivat säädetyn lain vaikutukset nahoissaan. Huumeita käyttävistä nuorisista tuli nopeasti poliisin silmätikkua: heitä valvottiin intensiivisesti ja jopa kirjaimelli-

Kovien huumeiden käyttö on yhteiskunnassamme niin vahva stigma, että se riittää määrittelemään ihmisen perustavanlaatuisesti erilaiseksi.

sesti jahdattiin. Pidätyksiä tai kotietsintöjä saatiin tehdä hyvin kevein perustein ja vankilatuomiot olivat tavallisia. Vanhaliittolaiset kokivat poliisin toiminnan olleen usein ylimitoitettua tai epäoikeudenmukaista, eikä heidän syyttömyyttään erillisiin rikoksiin välttämättä uskottu huumeiden käytön vuoksi.

LEIMA SEURAA LÄPI ELÄMÄN

Yhteiskunnan marginaalissa eläminen ja ”huumeiden käyttäjäksi” leimautuminen on ollut ikääntyvien Vanhan liiton käyttäjien elämässä aina läsnä. Se näkyy ulosluokkautumisena ja kokemuksena erilaisuudesta ja erillisyydestä. Rikolliseksi määrittymisen seurauksena toimiminen yhteiskunnan täysipainoisena jäsenenä on vaikeutunut.

Vanhaliittolaiset tunnistavat vahvasti sen stereotypian, joka valtaväestöllä on kovien huumeiden käyttävistä ihmisistä ja tietävät sen värittävän heistä tehtyjä tulkintoja. Kovien huumeiden käyttö on yhteiskunnassamme niin vahva stigma, että se riittää määrittelemään ihmisen perustavanlaatuisesti erilaiseksi. Vanhaliittolaiset puhuvat itsekin muista, ei-huumeiden käyttävistä henkilöistä nimityksillä ”normikansalaiset”, ”tavikset” tai ”kunnon ihmiset”.

Erillisyydellä mainittuihin ryhmiin on näkynyt heidän elämässään eri tavoin. Nuorempana erilaisuus suhteessa valtaväestöön näkyi selkeämmin vanhaliittolaisten selvästi erilaisena elämäntapana. Monen elämään kuuluivat tuolloin huumeiden käyttöön ja aineiden hankintaan liittyvät vauhdikkaat kuviot. Matkat esimerkiksi Kööpenhaminan Christianiaan, pikkurikoksin hankittu varallisuus ja jatkuvan kontrollin alla oleminen haittasivat ”normaalielämän” elämistä. Tämä liikkuva elämäntapa ja jonkinlainen ”jatkuva säätö” on kuitenkin monella jäänyt nuoruuteen ja heidän elämänsä ovat vanhemmiten rauhoittuneet huomattavasti. Käyttömäärät ovat vähentyneet, eikä aineita tai rahaa enää hankita rikoksia tekemällä. Arkea määrittävät huumeiden sijaan esimerkiksi

lapsenlapset. Tällä hetkellä vanhaliittolaiset korostavat oman elämänsä tavallisuutta, mutta tietävät olevansa muiden silmissä edelleen huumeiden käytön vuoksi leimattuja.

Vanhaliittolaiset kokevat erillisyyttä valtaväestön lisäksi myös suhteessa muihin kovien huumeiden käyttäviin ihmisiin. He torjuvat ajatuksen yhdenlaisesta ”huumeiden käyttäjästä” ja tekevät selvää eroa itsensä ja nuoremman sukupolven käyttäjien välille. He ovat ulkopuolisia nykypäivän huumeekulttuurista, joka on monen mukaan muuttunut aiempaa epärehellisemmäksi ja raaemmaksi.

Vanhaliittolaisten mukaan heitä erottaa nuoremmista sukupolvista erityisesti oman käytön hallinta ja moraalisuus. He tietävät mitä ja kuinka paljon aineita käyttävät, eivätkä aiheuta käytöllään haittaa muille esimerkiksi julkisissa tiloissa. He korostavat sitä, ettei huumeiden käyttö saa ihmisestä riippumatta aikaan tietynlaista toimintaa, vaan jokainen valitsee itse, miten käyttäytyy. He pitävät itseään moraalisina esimerkiksi siksi, etteivät ole koskaan myyneet huumeita lapsille tai ihmisille, joiden eivät tietäisi ennestään käyttävän niitä. Moni mainitsee nykypäivän suurimmaksi ongelmaksi päihteiden yhteiskäytön, minkä johdosta nuoremmat käyttäjät ovat aiempaa enemmän ”sekaisin”.

MARGINAALEISTA

Ikääntyvät kovien huumeiden käyttäjät ovat jakaneet erityisen sukupolvikokemuksen, mikä vaikuttaa heihin lähtemättömästi. He voivat perustellusti katsoa olevansa omalaatuinen ryhmä, sillä he ovat olleet vastaanottamassa ja kokemassa ilmiötä, josta opittiin vain vähitellen ja jonka seurauksiin ei osattu varautua.

Yhdistävistä kokemuksista ja jonkinlaisesta vanhojen aikojen romantisoinnista huolimatta ei kuitenkaan välttämättä tarvitse tehdä päätelmää, että huumeekulttuurissa olisi ”ennen kaikki ollut paremmin”. Vanhaliittolaisilla, kuten ihmisillä yle-

JEREMALTO.COM

säkin, on taipumus haluta kuulua ryhmään, jotka nostavat itsetuntoa. ”Kovien huumeiden käyttäjä” ei negatiivisen stereotypiansa takia ole tällainen ryhmä. Tämän vuoksi he pilkkovatkin ryhmää osiin ja muodostavat positiivisemmän ryhmän, johon kuuluu käyttönsä hallitsevia ja moraalisia käyttäjiä. Nuorempi käyttäjäskupolvi kuuluu vanhaliittolaisten puheissa holtittomana ja asettuu heitä itseään kauemmas marginaaliin. Jos tällainen ajattelu onkin yksilötasolla hyvin inhimillistä, yhteiskunnallisella tasolla olisi tärkeä kyseenalaistaa ajatusvääristymiä tietynlaisista käyttäjäryhmistä ja niiden keskinäisistä asemista. ■

Lähde: Kainulainen, H., Savonen, J. & Rönkä, S. (2017). Vanha liitto – kovien huumeiden käyttäjät 1960–1970-lukujen Helsingistä. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.

Kirjoittaja on sosiaalipsykologian tohtorikoulutettava Helsingin yliopistossa. Väitöskirja käsittelee huumeiden käyttöön liittyviä mielikuvia ja asenteita.

Rikollisryhmien monet muodot

Järjestäytynyt rikollisuus -termiä käytetään usein pohtimatta, millaisia ryhmiä, ryhmittymiä ja verkostoja termi pitää sisällään ja millaisia valtarakenteita, rikollisuutta ja rikosmarkkinointa niihin liittyy. Tässä artikkelissa termiä avataan Ruotsin rikosentorjuntaneuvoston (Brå) 2016 julkaiseman raportin pohjalta. Keskeistä on kuvata ryhmien välisiä eroja, uusien jäsenten rekrytointia, sisäisten ja ulkoisten konflikteja ratkomista sekä pelon hyväksikäyttöä.

Daniel Vesterhav ja Lars Korsell (2016) luokittelevat rikolliset verkostot neljään ryhmään. Ensimmäisenä ovat sisältäpäin määritellyt ryhmät, joissa ryhmä itse määrittelee sen nimen, tunnukset ja jäsenyyden edellytykset – esimerkiksi moottoripyöräjängit. Ryhmän jäsenyys vahvistaa henkilön meriittiä rikollisten keskuudessa ja takaa jäsenen uskottavuuden. Tästä on etua uusien rikosmahdollisuuksien hankkimisessa mutta myös rikollispiirien ulkopuolella. Toinen luokka on poliisin tai tiedotusvälineiden määrittelemät ryhmät. Tällaiset ulkoisesti määritellyt ryhmät voivat olla lähiö- ja kaupunginosakohtaisia tai perustua perhe- ja sukulaissuhteisiin. Kolmantena ovat ei-nimetyt ryhmät, jotka myös ovat alueellisia tai rakentuvat sukulaissuhteiden pohjalle. Viimeisenä luokkana ovat projektipohjaiset kokoonpanot, jotka rakennetaan voittoa tavoittelevaa

rikollista toimintaa varten, kuten huumeiden salakuljuttusta tai laajamittaisten varkauksien tai petosten tekemistä varten. Jokaisella on oma roolinsa projektissa eivätkä kaikki toimintaan osallistuvat ole välttämättä ammattirikollisia. Järjestäytyneen rikollisuuden ryhmiä yhdistää yksi tekijä: niiden herättämä pelko.

JÄSENTEN HANKINNASSA RYHMILLÄ ERI KEINOT

Täysjäsenyyden saaminen moottoripyöräjängiin on pitkä prosessi ja voi kestää vuosia. Siinä on useita vaiheita ja prosessi etenee portaattain. Rekrytoinnista vastaavat pienryhmät ja ansioituneet ryhmän jäsenet. Kaikki jäsenet eivät koskaan saa täysjäsenyyttä: osa siksi että heillä ei ole tarvittavia ominaisuuksia ja osa siksi että kiinnostus jäsenyyteen laimenee pitkänä kokelasaikana. Muissa sisäisesti määritellyissä ryhmissä rekrytointi ei ole yhtä pitkä ja portaistettu prosessi kuin

moottoripyöräjängissä. Jotkut näistä ryhmistä toimivat pyramidipelin mukaisesti eli johtoportaan liikeideana on ansaita rahaa jäsenten maksuista. Jäsenet voivat joutua maksamaan aloitusmaksun jäsenyydestään, kuukausittaiset jäsenmaksut ja lopulta suuren erorahan. Lisäksi johtoporrassaaattaa sakottaa jäseniä erinäisistä rikkeistä. Liiketoimintajärjestelystä johtuen rekrytointiprosessi voi olla muita ryhmiä hyökkäävämpi.

Lähiöiden ja kaupunginosien rikollisryhmiin rekrytointi ei ole useinkaan aktiivista ja kohdennettua, vaan ryhmään liittyminen tapahtuu vähitellen liukumalla. Vanhemmat rikolliset toimivat roolimalleina nuorille. Riskialttiita ovat koulunsa kesken jättäneet nuoret tai nuoret, joilla ei ole tulevaisuuden näkymiä perinteisessä yhteiskunnassa. Useilla on kontakteja sosiaaliviranomaisiin. Myös ulkopuolisuuden tunne, nuoren kohtaama syrjintä sekä epäva-

kaa ja segregoitunut asuinalue voivat lisätä rikollisryhmien vetovoimaa. Kaikki haavoittuvilla asuinalueilla asuvat eivät kuitenkaan päädy rikollisryhmiin.

Perhe- ja sukulaissuhteisiin perustuviin rikollisryhmiin synnyttään ja vähitellen nuoret saavat kokemusta rikollisesta toiminnasta ja asteittain enemmän vastuuta. Kynnys liittyä ryhmään on matalampi, jos perheenjäsenet tai sukulaiset ovat ryhmän jäseniä. Näihin ryhmiin voidaan rekrytoida myös perheen tai suvun ulkopuolisia henkilöitä tekemään kaikkein vaarallimpia tehtäviä.

SISÄISET KONFLIKTIT OVAT YLEISIÄ

Järjestäytyneen rikollisuuden alaryhmät eivät useinkaan ole niin homogeenisia ja jäsenet ryhmälle uskollisia kuin ulospäin halutaan esittää. Ryhmän jäsenet voivat toimia omista intresseistään käsin ja ajaa omia etujaan. Lisäksi jäsenillä

Järjestäytyneen rikollisuuden ryhmiä yhdistää yksi tekijä: niiden herättämä pelko.

voi olla huumeiden tai alkoholin väärinkäyttöä.

Moottoripyöräjengeissä ryhmän koossapitämiseksi on selkeä hierarkia jäsenten välillä ja jäseniä sitovat yhteiset säännöt. Ryhmän sääntöjen rikkomisesta rangaistaan ja rikkomukset saattavat johtaa ryhmästä erottamiseen ja pahimmallaan jopa väkivaltaiseen kuolemaan. Ryhmän antama turvallisuuden tunne voi kääntyä turvattuudeksi, kun jäsen rikkoo ryhmän sääntöjä.

Lähiöiden ja kaupunginosen rikollisryhmät eivät yleensä ole yhtä organisoituneita kuin moottoripyöräjengit, vaan ne toimivat pikemminkin joidenkin johtohenkilöiden ympärille rakentuneina verkostoina. Kirjattuja sääntöjä ja rangaistusperiaatteita ei yleensä ole, vaan johtajat laativat ne tapauskohtaisesti. Ryhmän johtajille on tyypillistä, että he haluavat nopeasti statusta ja kunnioitusta. Jäsenillä puolestaan voi olla päihderiippuvuutta ja lojaaliteettiongelmia. Ryhmissä on yleensä paljon keskinäisiä konflikteja ja valtataistelua. Niiden rakenne on löyhä ja muuttuu helposti, kun johtajuutta haastetaan ja ryhmästä erotaan. Ryhmä voi hajota esimerkiksi johtajan vankeustuomioon.

VÄKIVALTA ULKO-PUOLISIA KOHTAAN

Brån haastattelemien asian tuntijoiden mielestä rikollisryhmät taistelevat harvoin markkinaosuuksista; vain muutamia tapauksia on liitetty reviiiristiriitoihin. Sen

sijaan ampumisvälikohtaukset liittyvät useimmiten yksittäisten henkilöiden keskinäisiin konflikteihin. Rikollispiireihin kuuluu paljon henkilöitä, joiden sietokyky erilaisille ristiriitatilanteille on heikko, mistä seuraa väärinymmärryksiä ja konflikteja. Ristiriidan laukaiseva tekijä voi olla vähäpätöinen, mutta asian ratkaisemisesta syntyy arvovaltakiihkeitä ja tarve kunnian palauttamiseen.

Raportin mukaan rikollisympäristö on Ruotsissa koventunut ja rikolliset kokevat, että tarvitsevat aseita turvallisuutensa vuoksi. Aseiden säilytys on kuitenkin tarkkaa, eikä niitä säilytetä rikollisten omissa kodeissa tai moottoripyöräjengien kerhotiloissa, vaan niitä piilotetaan tilojen ja asuntojen läheisyyteen tai aseet annetaan säilytettäväksi sellaisille tuttaville tai muille ihmisille, joilla ei ole rikosrekisteriä.

Moottoripyöräjengit toimivat kurinalaisesti eivätkä siksi käytä väkivaltaa yhtä impulsiivisesti kuin muut ryhmät, vaikka niidenkin jäsenet voivat tehdä ennalta suunnittelematonta väkivaltaa taistelun tiimellyksessä. Normaalisti väkivallan käyttöä harkitaan etukäteen ja sen seuraukset sekä omalle ryhmälle että kansainväliselle verkostolle arvioidaan tarkasti. Väkivaltaiset konfliktit voivat olla kalliita ja aiheuttaa ei-toivottua huomiota. Väkivallan käyttö ulkopuolisiin on suunniteltua ja tehtävä annetaan ihmisille, jotka ovat alemmassa hierarkiassa, esimerkiksi alaryhmissä.

Uudet ryhmät ovat alttiimpia käyttämään väkivaltaa kuin vakiintuneet ryhmät. Niillä on tarve rakentaa pelottavaa imagoa ja saada kunnioitusta rikollisessa ympäristössä. Peloteuhkaa voidaan hyödyntää myös oman tai ryhmän etua ajettaessa tai viranomaisten kanssa toimittaessa. Uhkailu on yleensä hienovaraista ja sitä on raportin mukaan vaikea todistaa.

Lähiö- ja kaupunginosa-ryhmät ryhmät ovat spontaanimpia ja tapahtumasidonnaisempia väkivallan käytössään, koska päätöksenteko ei ole niin strukturoitua. Ampumisia ei välttämättä suunnitella, vaan yksilöiden impulsiivisuus voi johtaa välikohtauksiin. Kun kilpailija on haastettu, ei ole mahdollista peräytyä menettämättä uskottavuutta. Ruotsissa joissakin lähiöissä ryhmien väkivalta ja häiriköinti kohdistuvat alueelle hälytystehtäviin tuleviin viranomaisiin, kuten poliiseihin, palo- ja pelastushenkilökuntaan. Tämä johtuu siitä, että näissä lähiöissä rikosryhmillä on negatiivinen ja etäinen asenne viranomaisia kohtaan ja jäsenet provosoivat helposti.

Perhe- ja sukulaisuussuhteisiin pohjautuvat ryhmät turvautuvat lähiöryhmiä helpommin törkeään väkivaltaan. Joidenkin ryhmien ydintä ympäröivät perinteiset normit. Normit edellyttävät, että epäoikeudenmukaisuuksiin ja rikkomuksiin on vastattava ryhmän kunnian ja maineen säilyttämiseksi. Pienetkin konfliktit voivat johtaa vaka-

vaan väkivaltaan ja ampumaseiden käyttöön. Perhe- ja sukulaisuussuhteisiin pohjautuvissa ryhmissä voi olla virallisen yhteiskuntajärjestyksen rinnalla vaihtoehtoinen oikeusjärjestelmä, jossa joillekin ryhmän jäsenille on annettu valta käyttää oikeutta. Valta voi perustua uskontoon. Järjestelmän piirissä voidaan määrätä tuomioita, esimerkiksi sakkoja. Vaihtoehtoinen oikeusjärjestelmä yhdistettynä ryhmän omaan toiminnan rahoitusjärjestelmään vaikeuttaa viranomaisten toimia rikollisuuden kitkemiseksi.

Rikoksantorjunnan kannalta on tärkeää tunnistaa järjestäytyneen rikollisuuden erilaiset muodot ja suunnitella, mihin erityiseen ongelmaan toimet kohdennetaan. ■

Vesterhav, Daniel & Korsell, Lars (2016) *Kriminella nätverk och grupperingar. Polisens bild av maktstrukturer och marknader. Brå rapport 2016:12.*

Kirjoittaja on rikoksantorjuntaneuvoston pääsihteeri.

Poliisi kehittää jengirikollisuuden torjuntaa

Uusilla hankkeilla pyritään estämään järjestäytyneiden rikollisryhmien toimintaa hallinnollisen torjunnan keinoin ja auttamaan jäseniä irtautumaan niistä.

Poliisi koordinoi kahta hanketta, joissa kehitetään järjestäytyneen rikollisuuden torjuntakeinoja. Hallinnollisen torjunnan hanke yhdistää viranomais- ja muiden sektorien voimavarat, Exit-hankkeessa työskennellään rikollisjengeistä eroon haluavien auttamiseksi. EU-rahoitteisten hankkeiden hankepäälliköt työskentelevät Keskusrikospoliisissa.

Järjestäytyneillä rikollisryhmillä tarkoitetaan vähintään kolmen hengen muodostamia ryhmiä, jotka tekevät yhdessä vakavia rikoksia. Suomessa järjestäytyneet rikollisryhmät tekevät erityisesti huumausainerikoksia, mutta niillä on esimerkiksi myös rakennus-, siivous- ja ravintolalajien yritystoimintaa. Poliisi arvioi rikollisryhmien ja niiden jäsenten määrän lisääntyneen Suomessa viimeisen kymmenen vuoden aikana, ja jengeillä on toimintaa ympäri maata.

HALLINNOLLINEN TORJUNTA PUUTTUU JENGIEN TOIMINTA-MAHDOLLISUUKSIIN

Rikoskomisario **Jarkko Peltola** vastaa KRP:ssä järjestäytyneen rikollisuuden hallinnollisen torjunnan kehittämishankkeesta. Hallinnolliseen rikostorjuntaan kuuluu monia viranomaisten keinoja, joilla pyritään estämään yhteiskunnan laillisten toimintojen hyödyntäminen järjestäytyneeseen tai muuhun vakavaan rikolliseen toimintaan. Hankkeessa tähdätään siihen, että yksittäiset viranomaispäätökset eivät edistä tai mahdollista rikollista toimintaa.

– Etenkin erilaisia lupia myönnettäessä tulee katsoa, ettei niiden avulla edistetä rikollisryhmien toimintaa. Esimerkiksi poliisin lupahallintoon kuuluvin lupiin ja yritystoimintaan liittyviin elinkeinolupiin on kiinnitettävä huomiota. Kunnissa taas on varmistettava, että hankintoja ei tehdä rikollisryhmiin kyt-

keytyvistä yrityksistä, Peltola kertoo.

Hallinnollisen torjunnan onnistumisen kannalta on tärkeää, että siihen osallistutaan kattavasti eri sektoreilta. Peltolan mukaan keskeisenä haasteena on, että eri viranomaisten toimintaa ohjaavat eri lait eikä tietojen vaihtaminen yhteisistä uhkista aina onnistu. Tietoisuutta järjestäytyneiden rikollisryhmien vaikutuksista on toisaalta edelleen syytä lisätä, jotta uhkiin reagoiminen helpottuu.

JENGEISTÄ LÄHTEVILLE HENKILÖKOHTAISTA TUKEA

Poliisin Exit-toiminnasta vastaa KRP:ssä rikoskomisario **Antti Hyryyläinen**. Exit-hankkeessa keskitytään kahteen rikollisuuden osalueeseen: järjestäytyneen rikollisuuden JR-Exit sekä väkivaltaisen ideologian ja ääriajattelun Rad-Exit. Molemmissa on ideana auttaa yksi-

lää irtautumaan toiminnasta ja ajattelutavoista, joista on haittaa hänelle itselleen ja läheisilleen. Poliisi tekee irtautumistoiminnassa yhteistyötä myös järjestökentän kanssa.

Hyryyläisen mukaan moni haluaa irtautua jengistä, mutta omaehtoinen lähteminen on vaikeaa ja yleensä irtautuja tarvitsee ulkopuolista apua. Exit-toiminta voi käytännössä olla esimerkiksi irtautujan henkilökohtaisen turvallisuuden arviointia ja sen edistämistä, toimivien sosiaalisten suhteiden tukemista tai rikoksettoman identiteetin vahvistamista. Exit-toimintaa toteutetaan myös vankiloissa, joissa jengeihin kuuluvia tavoitetaan hyvin. KRP ja Rikosseuraamuslaitos tekevätkin hankkeessa tiiviisti yhteistyötä.

– Mallia Suomen Exit-toimintaan on saatu muista Pohjoismaista, joissa poliisi on toteuttanut vastaavaa toimintaa jo pitkään. Ruotsissa on tutkittu, että seitsemän

kymmenestä jengiläisestä kohtaa ajoittain hetkiä, jolloin irtautuminen jengielämästä tuntuu itselle oikealta ratkaisulta. Exit-toiminnassa pyritään tukemaan näitä ajatuksia ja vahvistamaan väkivallatonta ja rikoksetonta suuntaa elämälle, Hyryläinen kertoo.

TORJUNTAAN TARVITAAN YHTEISTYÖKUMPPANEITA

Järjestäytyneen rikollisuuden tiedetään olevan syvällä yh-

teiskunnan rakenteissa, ja samalla esimerkiksi syrjäytymisvaarassa olevat nuoret saattavat olla alttiita jengien houkutuksille. Jengirikollisuuden haasteiden ratkomisessa ei Jarkko Peltolan ja Antti Hyryläisen mielestä voi liikaa korostaa eri sektoreiden yhteistyötä: sillä voidaan täydentää poliisin omaa rikostorjuntaa, joka toki on avainasemassa jengeihin puuttumisessa. Kun työtä ulotetaan eri sek-

toreille, päästään paremmin käsiksi järjestäytyneen rikollisuuden juurisyihin.

– Esimerkiksi järjestöjen ja kuntasektorin työssä on erilaisia mahdollisuuksia tavoittaa henkilöitä, jotka ovat tekemisissä rikollisryhmien kanssa. Toisaalta on tärkeää levittää eri alojen ammattilaisille viestiä siitä, missä kaikkialla rikollisryhmät vaikuttavat. Moni ei välttämättä tule ajatelleeksi, miten laajalle

jengien vaikutuspiiri on suomalaisessa yhteiskunnassa levittäytynyt. Järjestäytynyt rikollisuus kuormittaa viranomaisia, ja jengijäsenyys on totta kai iso henkilökohtainen taakka yksilölle, joka siitä haluaa eroon, Hyryläinen ja Peltola summaavat.

Hallinnollista torjuntaa käytetty Euroopassa pitkään

Hallinnollinen torjunta tarkoittaa eri viranomaisten laajaa yhteistyötä järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa. Sillä pyritään estämään uusien rikosten tekemistä vaikeuttamalla rikoksenteikomahdollisuuksia ja rikoshyödyn puhtaaksi pesemistä laillisessa liiketoiminnassa.

Järjestäytyneen rikollisuuden hallinnollisen torjunnan edelläkävijä Euroopassa on ollut Hollanti. Sinne on rakennettu monialaiset paikalliset yhteistyöverkostot. Esimerkiksi kunnan elinkeino-, rakennus- ja ympäristöviranomaiset tarkastavat aktiivisesti

erilaisten lupien hakijoiden ja uusijoiden rikostaustaa ja toiminnan rahoituksen laillisuutta. Kaupunki voi myös ostaa itselleen tiloja strategisilta alueilta ja estää näin esimerkiksi bordellien perustamisen alueelle. Myös Belgiassa, Irlannissa ja Ruotsissa on kehitelty paikallisia ratkaisuja hallinnolliseen torjuntaan. Paikallishallinnon lupaviranomaisten lisäksi poliisin yleisiä yhteistyökumppaneita ovat sosiaalietuuksia maksavat viranomaiset, verottaja, tulli ja rajaviranomaiset.

EU on edistänyt hallinnollisen torjunnan ideoita 2010 Tukholman ohjelmasta lähtien. Esimerkiksi Suomen poliisin hal-

linnollisen torjunnan hankkeeseen ja sen tutkimukseen on saatu rahoitusta EU:n sisäisen turvallisuuden rahastosta. Tutkimuksen toteuttaa Turun yliopisto ja hankkeessa on tarkoitus tehdä mm. käsikirja. Myös Euroopan rikosentorjuntaverkosto (EUCPN) on tuottanut erilaista materiaalia hallinnollisen torjunnan tueksi. **/RK**

Lisätietoa: Administrative approach – Towards a general framework. EUCPN Toolbox 5; Administrative approaches to organized crime. Manual and toolbox ISEC-project 2013–2015 Genk. Nämä löytyvät www.eucpn.org.

Poliisikulttuuri – ”Still live and kicking!”

Kaikilla organisaatiolla ja ammattikunnilla on oma kulttuurinsa – niin myös poliisilla. Poliisikulttuuritutkimuksen mielenkiinto liittyy poliisipartioiden valtaan toimia kentällä parhaaksi katsomallaan tavalla. Poliisilla on verrattain suuri toimi- ja harkintavalta ja halutessaan käytössä kansalaisia kohtaan erilaisia – jopa tappavia – voimakeinoja. On mielenkiintoista tutkia, vaikuttavatko poliisien kulttuuriset arvot, asenteet ja uskomukset siihen, miten he kohtelevat erilaisia ”asiakkaitaan”.

Kansainvälisessä kriminologisessa poliisitutkimuksessa on esitetty väitteitä, ettei poliisikulttuurinäkökulmalla olisi nyky-yhteiskunnissa enää selitysvoimaa. Sen ovat vieneet seuraavat seikat: On siirrytty hallintovallan alamaisajattelusta ihmioikeusmyönteiseen ajatteluun. Kansalaiset eivät ole enää auktoriteettipelkoisia vaan vaativat poliisilta asiakaspalveluasennetta. Tulosvaatimukset ja ulkopuolinen valvonta ovat vähentäneet toiminta-autonomiamia. Lopulta poliisia on vaadittu integroitumaan lähipoliisityyliin yhteisöjen kanssa, joissa se toimii. Kaikki nämä seikat vähentävät poliisikulttuurin vaikutusmahdollisuuksia, koska poliisia valvotaan ja kontrolloidaan niin paljon enemmän eri tahoilta kuin ennen.

Mutta aivan viime vuosina on ilmestynyt uusia mielenkiintoisia poliisikulttuurin etnografisia eli osallistuvan havainnoinnin tutkimuksia niin Ranskassa (tutkija Didier Fassin) kuin Iso-Britanniassakin (tutkija Bethan Loftus). Näissä osoitetaan vakuuttavasti poliisikulttuurien olevan yhä voimissaan, kuten **Bethan Lof-**

tus useassa julkaisussaan toteaa: ”It is still live and kicking!”.

Juuri ajatus poliisikulttuurista alakulttuurina tekee siitä yhä mielenkiintoisen. Tällöin poliisikulttuurilla tarkoitetaan miehistötason alakulttuuria. Paineet miehistön alakulttuuria kohtaan tulevat niin ylhäältä kuin alhaalta. Miehistö on eri pomojen ja eri asiakasryhmien ”puun ja kuoren” välissä. Kaikkien kanssa pitää tulla toimeen usein täysin yhdentekevissä, mutta toisaalta todella ikävissä ja vaarallisissakin tilanteissa. On toimittava tehokkaasti pitäen yllä poliisin mainetta ja yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Eli edellä esitetyt syyt poliisikulttuurin voiman vähenemisestä voidaan nähdä yhtä hyvin päinvastaisena: Eri puolilta tulevat lukuisat paineet lisäävät poliisin alakulttuuriinsa turvautumista, eikä päinvastoin! Ja juuri tämän uusimmat tutkimukset osoittavat.

MILLAINEN POLIISIKULTTUURI ON?

Olen kirjoittanut artikkelin poliisikulttuurista *Oikeus-lehteen* (1/2004). Siinä nojaan poliisikulttuuritutkimuksen klas-

sikoihin. Tuon esiin keskeisen tutkijoiden riidan: Onko poliisikulttuuri ilmiönä kielteinen vai voidaanko se päinvastoin nähdä myönteisenä ilmiönä? Toiset katsovat sen olevan pitkälti kielteistä, koska siitä saatava seurata eriarvoistavaa, jopa rasistista kansalaisten kohtelua. Samalla miehistökulttuuri toimii niin vahvana muutosvastarintana, ettei poliisiorganisaatioita ja kielteisiä toimintatapoja saada muutettua. Kriitikot näkevät poliisikulttuurin päinvastoin mahdollistavan poliisin onnistuneen toiminnan, koska poliisikulttuuri luo tukevan yhteishengen ja psyykkisiä henkireikiä raskaan työn paineiden päästelyyn. Tein näkökulmista synteessin, jossa miehistön alakulttuuri voidaan nähdä yhtäältä myönteisenä taustavoimana mutta toisaalta kielteisiä seurauksia tuottavana instituutiona.

Yhden poliisikulttuurin sijasta voidaan puhua myös poliisialakulttuureista, paikallisista ja ryhmäkohtaisista alakulttuureista, joita saattaa olla yhdessäkin poliisipiirissä useita. Tähän voivat vaikuttaa jäsenten erilaiset ominaisuudet ja roolit, kuten

Miehistön alakulttuuri voidaan nähdä yhtäältä myönteisenä taustavoimana mutta toisaalta kielteisiä seurauksia tuottavana instituutiona.

myös ympäristö-, asiakasaines- ja monet demografiset tekijät. Kaikissa poliisin alakulttuureissa on kuitenkin havaittu lähes universaaleja ominaisuuksia, kulttuurin eetoksen piirteitä, jotka nojaavat poliisi-instituution asemaan, funktioon ja organisaatioon.

Eetoksen piirteitä ovat kutsumus, toimintahakuisuus, kyynisyys, epäily, solidaarisuus, maskuliinisuus, konservatiivisuus, pragmatismi, oikeudenmukaisuus ja legalismi. Poliisien identiteetti rakentuu työyhteisössä, ja vastavuoroisesti poliisikulttuuri rakentaa ja rakentuu poliisi-identiteetin eetoksen piirteistä. Eetoksen piirteet toimivat funktionaalisina ja henkisinä työkaluina poliiseille. Määrittelyni mukaan huonoa poliisityötä syntyy, jos näitä piirteitä ei ole lainkaan tai niitä ylikorostetaan.

Poliisin työ on monelle kutsumusammatti, jossa palvellaan suuria arvoja: oikeutta, yhteiskuntajärjestystä ja turvallisuutta, jopa ihmishenkeä. Kansalaisia ja rikosten uhreja suojellaan petollisilta rikollisilta. Pahimmillaan asenne voi kääntyä rikoksista epäiltyjen huonoon kohteluun. Nuorena on adrenaliinia suonissa. ”Virtahanskat” ajavat kovaa keikkaa, joka taasen voi kääntyä ”asiakkaiden” provosoinniksi – esimerkiksi takaa-ajoon tai virkamiehen vastustamiseen. Vanhempana on riski kyynistyä, kun yhtäältä havaitaan poliisin mallikansalaisen roolin ylläpito raskaaksi. Toisaalta pessimismi voi saada kielteisiä piirteitä asiakkaiden kohtelussa ”asioina”, ei ihmisinä, tai ilmetä puhtaan laiskuutena. ”Lyijytaskuina” työtehtäviä vältellään ja annetaan ”konstaapeli Ajan” hoitaa keikat – mennään niin myöhään paikalle, että kaikki on jo ohi. Toisinaan kaikkien on kuitenkin syytä osata ottaa tervettä henkistä etäisyyttä missioon ja sen epäonnistumisiin.

Poliisi on ammattiepäilijä, jonka pitää varoa, etteivät asiakkaat ”kuse silmään”. Jatkuva epäily voi johtaa stereotyyppittämiseen. Tietyt ryhmät nähdään ensisijaisesti ”rökönä”, potentiaalisina rikollisina.

Viime keväänä ilmestyneessä Pysäytetytutkimushankkeen (ks. www.profiling.fi) raportissa osoitettiin, että etnisen vähemmistöjen edustajilla on kokemuksia vartijoiden, portsareiden, rajavartioiden ja tullivirkailijoiden sekä poliisien eriarvoiseksi koetusta kontrollista, joka voidaan määritellä laissa kielletyksi etniseksi profiloinniksi.

Poliisien kesken esiintyy ymmärrettävää solidaarisuutta. On tietoja, jotka tulee pitää salassa. Vaaratilanteissa on luotettava kollegan tukeen. Ikävien tehtävien jälkeen on helpottavaa keskustella ”esiripun takana”. Rankkojen kokemusten ammateissa tunnetusti musta huumori kukkii. Kääntöpuolena on riski ryhtyä katsomaan kollegan rikkeitä sormien lävitse, tai toisaalta ammattikunnan tietynlainen eristäytymisen ympäröivästä kansalaisyhteiskunnasta.

VAIKUTTAAKO POLIISIKULTTUURI TOIMINTAAN?

Poliisityö on maskuliinista eli voimaa, rohkeutta ja teknistä taitoa vaativaa, siis miehille sopivana pidettyä työtä. Voimaa tulee ensi sijassa näyttää ja toisinaan käyttääkin. Vastapainona on vaarana, että hegemoninen maskuliinisuus sortuu seksismiin, homofobisuuteen sekä ei-valkoisen miehisyyden pilkkaan. Tämä näkyy poliisihuumorissa. Se, näkyvätkö kaikki syrjivät puheet ja huumori toiminnassa, on lukuisten kiistojen aihe. Monissa kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että näin ei välttämättä käy. Naisten kielteisistä kokemuksista kertovat kuitenkin yhtäältä tasa-arvotutkimukset, joiden mukaan joka viidettä naispoliisia on ahdisteltu seksuaalisesti työyhteisössä. Ja toisaalta epätasa-arvo näkyy uratilastoissa: Kun Suomessa noin viidennes poliiseista on naisia, ei heitä ole kuin noin kymmenes alipäälystöt- tai päälystöviroissa, mutta ei yhtään poliisipäällikköä.

”Systeemin vartija, se poliisin on työ”, kertoo laulu. Poliisityö on konservatiivista, säilyttävää, joten niin moraalinen kuin

poliittinen konservatiivisuus valitsee. Kääntöpuolena yksittäisiin syrjäytyneisiin kansalaisiin saatetaan suhtautua niin, että on täysin oma vika, miksi on työtön ja syrjäytynyt. Ei haluta nähdä yhteiskunnallisten rakenteiden aiheuttamia ongelmia: Jos töitä ei ole kaikille, niin niitä ei ole.

Poliisin työ on pragmaattista, käytännönläheistä. Tehtävä on saatava kentällä tehtyä – yleensä heti, tässä ja nyt. Konservatiivinen ja käsityömäinen asenne voi toimia muutosvastarintana, kun haluttaisiin tutkia, kehittää ja innovoida uusia tapoja toimia. Oikeudenmukaisuuteen pyrkiminen on suomalaisen poliisiin yksi hyveistä. Samalla lakiusko eli legalismi on suomalaisen poliisin keskuudessa varsin vahva voima. Tällöin on vaarana, että lainkirjaimella poljetaan kansalaisen ihmisoikeuksia ja oikeudenmukainen ratkaisu maanrakoon.

LOPUKSI

Poliisi on Suomessa arvostetuin taho kansalaiskyselyissä. Syynä on ensi sijassa hyvinvointiyhteiskuntamme viranomaisineen, jota kansalaiset arvostavat. Hyvinvointiyhteiskunta pitää epäjärjestyksen ja rikollisuuden juurisyyt verrattain hyvin kurissa, ja poliisille jää pienempi taakka kannettavaksi verrattuna eriarvoisiin maihin, kuten vaikkapa USA:han. Samalla poliisikulttuurin on mahdollista olla hillitympää varsin homogeenisen ja lakia kunnioittavan kansan keskuudessa, mikä sekin lisää poliisin arvostusta. Edes yksittäiset skandaalit, kuten tapaus **Aarnio**, eivät ole laskeneet yleistä arvostusta viranomaisia ja poliisia kohtaan. Aarnio kehitti yhden poliisin – rikollisen – alakulttuurin, josta poliisin ylinkin johto on saanut syytteiden kautta tuta. Onneksi se vaikuttaisi pitkälti olevan varsin vastakkainen verrattuna yleiseen suomalaiseen poliisikulttuuriin. ■

Timo Korander on OTT ja yliopettaja Poliisiammatikorkeakoulussa.

Artikkelin lähteet saa kirjoittajalta.

TOR-verkko alakulttuurien työkaluna

Utisoinnista voisi päätellä, että TOR-verkko on jonkinlainen rikollisten alamaailma. Tämä on osittain totta, mutta se on paljon muuta. Kyseessä on netinkäyttäjän identiteettiä suojaava järjestelmä, jota ei suinkaan ole kehitetty rikollista toimintaa varten. TOR on lyhenne sanoista The Onion Router eli suomeksi sipulireititin. Nimi kuvaa hyvin työkalun toimintatapa, koska se käyttää useita päällekkäisiä salakirjoituskerroksia.

Aloitetaan käytännön esimerkillä: Iranilainen **Amir** on aktiivinen hallinnon vastustaja. Hän keskustelee nimimerkillä maan poliittisesta tilanteesta ulkomaisella foorumilla, jota hallinto luonnollisesti seuraa salaa. Viranomaiset pystyvät helposti jäljittämään foorumin käyttäjät, koska he hallitsevat oman maan tietoverkkoja, mutta Amir käyttää TOR-verkkoa. Tämän ansiosta häntä ei voi liittää ulkomaiseen foorumiin, mikä on elintärkeää hänelle. Ylimääräisenä bonuksena hän pystyy myös kiertämään valtion sensuurin ja lukemaan sen kieltämiä ulkomaalaisia sivuja.

MITEN TOR TOIMII?

TOR on helppokäyttöinen ja sopii myös ei-teknisille käyttäjille. Tietokoneeseen asennetaan ohjelmistopaketti, johon kuuluu TOR-selain. Tämä selain ohjaa tietoliikenteen TOR-verkon kautta ja

estää sillä tavalla käyttäjän jäljittämisen. Käytettävä palvelu tallentaa edelleen IP-osoitteet, joista käyttäjät tulevat. Mutta sen lokiin ei tallennu enää käyttäjän oma IP-osoite vaan jonkun TOR-verkkoon kuuluvan koneen osoite. Verkkokaapelia tarkkaileva viranomainen ei myöskään pysty päättämään, mitä käyttäjä tekee. Se näkee ainoastaan salattua liikennettä käyttäjän IP-osoitteesta johonkin TOR-verkon solmukohtaan. Viranomainen voi siis päätellä, että tarkkailtavana oleva henkilö käyttää TORia, ei muuta.

Entä TOR-verkon palvelimet, joita kutsutaan solmuiksi? Tallentuvatko käyttäjän tiedot niihin? Eivät, koska järjestelmä on suunniteltu käyttäjän identiteetin suojelemiseksi. TOR-solmuja on noin 6000 ja niitä ylläpidetään ympäri maailmaa eri tahojen toimesta. Ohjelmisto valitsee kolme satunnaista solmua, jotka voivat sijaita missä päin maailmaa tahansa. Lähetettävä data salakirjoitetaan kolme kertaa, niin että jokainen valittu solmu pystyy avaamaan oman kerroksensa. Ensimmäinen solmu avaa uloimman kerroksen ja sen sisältä löytyy tietoa, minne data lähetetään seuraavaksi. Tämä toistuu, kunnes viimeinen solmu on avannut sisimmän salauskerroksen, ja data voidaan lähettää varsinaiseen kohteeseen.

Ensimmäinen solmu saa siis selville käyttäjän IP-osoitteen, muttei mitä palvelua hän käyttää ja mitä tietoa hän

lähettää sinne. Viimeinen solmu taas tietää, mitä käyttäjä tekee muttei kuka hän on. Tällä tavalla varmistetaan, että yhdenkään solmun ylläpitäjä ei voi saada tietoa, jolla voisi yhdistää Amirin valan-kumoukselliseen foorumiin.

TORIN HISTORIA

TOR on tänä päivänä tärkeä työkalu myös rikollisille, ja siihen nähden työkalun historia on varsin yllättävä. TORin peruserätyöt kehitettiin 90-luvulla Yhdysvaltojen laivaston tutkimuslaitoksessa. Tavoitteena oli luoda turvallinen kommunikointiväline ulkomailla toimiville agenteille. Työkalua päästettiin kuitenkin yleiseen jakeluun avoimella lähdekoodilla vuonna 2004. Netin yksityisyyttä puolustavat organisaatiot luonnollisesti innostuivat ja jatkoivat työkalun kehittämistä. Sen kehitystä koordinoidaan nyt torproject.org-organisaatiosta, joka perustuu vapaaehtoistyöhön ja henkilökohtaista integriteettiä tukeviin sponsoreihin.

TOR on siis kehittäjiensä mielestä ensisijaisesti henkilökohtaisen integriteetin suojaamiseksi tarkoitettu väline. Tavallinen netinkäyttäjä voi sen avulla vaikeuttaa nettikäyttäytymisen profiloitua. Anonymiteetin varmistaminen on tärkeää Amirin tapaisille aktivisteille, ja TOR on tähän tarkoitukseen hyvin sopiva työkalu. Tietoturvatutkija voi myös käydä

verkkorikollisten palveluissa paljastamatta, että hän itse asiassa istuu tietoturva-firman konttorissa.

Kaikkea voi käyttää väärin, ja moni viranomainen on varmaan ihmetellyt, miksi tätä teknologiaa päästettiin vapaaseen jakeluun. Jälkien peittely on myös rikollisten intressissä, eikä ole ihme, että merkittävä osa TOR-liikenteestä liittyy rikollisuuteen. TORin avulla voidaan pyörittää laitonta tavaraa välittäviä kauppapaikkoja täysin avoimesti. Niillä voidaan käydä kauppaa siten, että niin myyjä, ostaja kuin kauppapaikan ylläpitäjäkin pysyvät anonyymina – sekä toisilleen että ulkopuoliselle tutkijalle kuten poliisille.

PIILOPALVELUT

TOR-ohjelmistolla voi selailla mitä tahansa nettipalvelua anonyymisti. Mutta järjestelmällä voi myös tarjota palveluita niin, että palvelimen sijaintia ja ylläpitäjää ei voi jäljittää. Näihin piilopalveluihin pääsee käsiksi pelkästään TOR-selaimella. Toimintaa voisi yksinkertaistetusti kuvata niin, että käyttäjän tietokone ja palvelin muodostavat kolmen solmun ketjun. Ketjut kohtaavat ja välittävät liikennettä toisilleen. Palvelimen IP-osoitteen selvittäminen on tässä tapauksessa yhtä vaikeaa kuin käyttäjän jäljittäminen.

Piilopalvelun käyttötarkoitus voisi olla esimerkiksi poliittisesti arkaluonteinen toiminta tai rikollisuus. Piilopalveluiden

verkosto kutsutaan yleensä Darknetiksi tai Darkwebiksi, hämärän sisällön takia. Arviot rikollisten piilopalveluiden määrästä vaihtelevat, mutta noin puolet on todennäköisesti lähellä totuutta. Näiden joukosta löytyy huumeiden ja muun laitoman tavaran kauppapaikkoja sekä lapsipornon välitystä. Palveluiden käytäntö uusien käyttäjien suhteen vaihtelee suuresti. Jotkut ovat täysin avoimia ja kuka tahansa voi selailla sisältöä. Toiset taas ovat suljettua foorumeita, joihin päästetään uusia käyttäjiä tarkasti valikoiden.

TOR-VERKOSTON TURVALLISUUS

Voiko TORiin luottaa? Kyllä ja ei. Itse työkalua pidetään turvallisena ja sen käyttämisestä salakirjoitusmenetelmistä ei ole löydetty vakavia aukkoja. Tämä siitä huolimatta, että sen murtamiseen on käytetty merkittävästi akateemisia resursseja. Mutta työkalun oikeaoppinen käyttö on tärkeää, sillä käyttäjä voi helposti paljastaa identiteettinsä, vaikka TOR toimii niin kuin pitää.

Huolimaton keskustelufoorumin käyttäjä voi antaa kohtalokkaita johtolankoja, kun hän luo profiilinsa tai käyttää järjestelmää. On itsestään selvää, että omaa nimeä ja oikeita yhteystietoja ei saa paljastaa. Helposti vahingossa voi kuitenkin antaa muita johtolankoja, jotka voivat paljastaa esimerkiksi asuin- tai työpaikan. Puhumattakaan siitä, että la-

datuissa kuvissa ja tiedostoissa voi olla piilotettua tietoa. Älypuhelimella otettu kuva sisältää esimerkiksi yleensä tarkat koordinaatit, missä kuva on otettu.

Viranomaiset voivat myös liittyä Darknetin foorumiin peiteoperaationa ja murtautua muiden käyttäjien koneisiin tätä varten kehitetyllä ohjelmalla. Ohjelma ottaa sitten yhteyttä viranomaisen palvelimeen suoraan ohittaen TOR-verkoston. Tämä paljastaa luonnollisesti käyttäjän IP-osoitteen, ja loput on sitten tavallista poliisiyötä. Vuonna 2011 perustettua Silk Roadia pidettiin ensimmäisenä modernina huumeakauppapaikkana Darknetissa. FBI onnistui vuonna 2013 paljastamaan sen ylläpitäjän juuri tällaisella operaatiolla. Palvelu suljettiin ja texasilainen vuonna -84 syntynyt Ross Ulbricht tuomittiin elinkautiseen vankeuteen.

TOR-verkosto suojaa luonnollisesti myös poliisin peiteoperaatioita. Anonymiteetti on kaksisuuntainen, ja myyjällä ei ole menetelmiä, millä hän voisi paljastaa ostajana esiintyviä poliiseja. TOR suojaa laittoman tavaran kaupantekoa, mutta Akilleen kantapäätä on usein tavaran toimittaminen. Moni myyjä on sopinut treffit ostajan kanssa huomatakseen, että tällä onkin mukana käsiraudat käteismaksun sijasta.

YHTEENVETO

TOR on siis varsin helppokäyttöinen ja luotettava väline kaikille, joilla on tarvetta suojata identiteettinsä verkossa. Sen tuomat hyödyt korostuvat tilanteissa, joissa vastapelurina ovat viranomaiset, oli syy sitten rikollinen tai poliittinen toiminta. Alakulttuurit ja muut ryhmät, joilla on tällaisia tarpeita, voivat suhteellisen helposti luoda suojattuja foorumeita, joiden käyttäjät pysyvät anonyymeina. Mikään tällainen järjestely ei ole kuitenkaan täysin turvallinen ja viranomaisilla on työkaluja, joilla osallistujien identiteetin voi selvittää. Nämä menetelmät vaativat kuitenkin osaamista ja resursseja, ja moni TORissa toimiva ryhmä saa varmaan olla rauhassa viranomaisien resurssipulan takia. TOR-verkon hyvin kansainvälinen luonne vaikeuttaa myös poliisin työtä. ■

Kirjoittaja on tietoturva-asiantuntija.

■ SONJA TANTTARI

Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö netissä saa uusia muotoja

Keskusrikospoliisin nettiedustelussa seurataan lasten seksuaalisen hyväksikäytön tilannetta verkossa. Hyväksikäyttöön liittyvää materiaalia jää usein viranomaisilta piiloon, sillä sen tuottajat ja käyttäjät toimivat omissa verkostoissaan eivätkä välttämättä jätä itsestään jälkiä.

Lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä materiaali leviää helposti verkossa ympäri maailman, ja hyväksikäyttötapaukset työllistävät viranomaisia kaikkialla. Lapsen seksuaalisuutta loukkaavassa niin sanotussa CAM-materiaalissa (Child Abuse Material) hyväk-

sikäyttö saattaa tulla esiin eri tavoin. Valtakunnansyyttäjänviraston ja Keskusrikospoliisin luokitteluohjeen mukaan CAM-materiaaliksi voidaan lukea kuvat tai videot lapsesta tai häneen kohdistuvasta hyväksikäyttötilanteesta. Viranomaiset luokittelevat materiaalia eri luokkiin esimer-

kiksi sen perusteella, millaista tilannetta siinä kuvataan, millaista väkivaltaa uhuriin kohdistuu ja minkäikäisestä uhrista on kyse. Luokittelu auttaa viranomaisia arvioimaan materiaalin rangaistavuutta.

Keskusrikospoliisin nettiedustelussa kootaan ja seurataan CAM-materiaaliin

liittyviä tapauksia ja tehdään tiedonhankintaa aiheesta. CAM-materiaalin parissa työskentelevä tiimi tekee yhteistyötä kansainvälisten viranomaisten ja järjestöjen kanssa. Rikosylikomisario **Sari Sarani** kertoo, että nettiedustelun tietoon tulee NCMEC:n (National Center

for Missing and Exploited Children) kautta yli tuhat CAM-materiaalitapausta vuodessa, mutta vain vakavimmat ja törkeimmät tapaukset päätyvät tutkintaan. Suomessa CAM-materiaaliin kytkeytyviä rikosjuttuja tutkitaan poliisilaitoksilla ja KRP:ssä. KRP:n tutkittavaksi tulee osa vakavimmista, laajimmista tapauksista, joihin voi liittyä myös kansainvälisiä kytköksiä.

– Tällä hetkellä KRP:ssä kehitetään tietokantaa, johon tallennetaan tiedossa olevaa ja analysoitua CAM-materiaalia. Kun materiaali on tallennettu tietokantaan, sitä ei tarvitse käydä uudelleen läpi, jos se kiertää netissä ja päätyy uudelleen poliisin analysoitavaksi. Tietokanta siis säästää poliisin resursseja ja vähentää tutkijoiden kokemaa henkistä kuormitusta. Lisäksi olemme vieneet eteenpäin yhteistyötä operaattoreiden kanssa: viranomaiset ylläpitävät listaa url-osoitteista, jotka sisältävät laitonta materiaalia, ja palveluntarjoajat voivat sulkea sivustoja käyttäjiltä, Sarani kertoo.

NETISSÄ POTENTIAALISIA TEKIJÖITÄ JA UHREJA RIITTÄÄ

Sari Sarani arvioi, että Suomessa on sellaisia CAM-materiaalin tekijöitä ja levittäjiä, joista poliisi ei tiedä. Materiaalin tekijöitä on vaikeinta jäljittää silloin, kun sen tekijät toimivat TOR-verkossa tai muissa vertaisverkoissa. Suomessa lainsäädäntö rajoittaa poliisin peitetoimintaa verkossa. Moni materiaalin levittäjä, tekijä tai muu hyväksikäyttäjäksi jää viranomaisten haaviin vasta siinä vaiheessa, kun lapsiin kohdistuvia rikoksia on takana jo pidemmän aikaa.

– Etenkin TOR-verkossa samanmieliset pystyvät suhteellisen vapaasti jakamaan keskenään materiaalia ja keskustelemaan siitä. Siellä myös kaikista raaimpiin tekoihin kykenevät kokoontuvat yhteen kierrättämään äärimmäisen väkivaltaista materiaalia. Materiaalia jaetaan ja uhreja hankitaan ympäri maailmaa. Hyvin raa’asta tai poikkeuksellisesta materiaalista voidaan verkossa maksaa suuriakin summia.

Lapsia ja nuoria houkutel- laan hyväksikäytön uhreiksi eri tavoin. *Grooming* on lapsen ”valmistelua” hyväksikäyttöön: hyväksikäyttäjä tutustuu lapseen ja rakentaa suhdetta häneen esimerkiksi netissä. *Sextortion* tarkoittaa sitä, että hyväksikäyttäjä kiristää ja uhkailee lasta sen jälkeen, kun on saanut tämän jakamaan itsestään seksuaalissävyyteistä materiaalia. Joskus lapsi tai nuori on alun perin itse julkaissut netissä itsestään vaikkapa vähäpukeisia kuvia, joiden ei ymmärrä leviävän vääriin käsiin. Kun kyse on hyvin pienistä lapsiuhreista, hyväksikäyttäjänä on yleensä oma vanhempi, perheenjäsen tai muu läheinen. Etenkin köyhissä maissa voidaan Sari Saranin mukaan myös myydä lapsia hyväksikäyttäjien ”käyttöön”, mutta vastaavaa ei ole havaittu Suomessa.

Uutena hyväksikäyttömuotona CAM-materiaalin levittämisen rinnalla on viime vuosina yleistynyt *streaming*, jossa hyväksikäyttö tapahtuu reaaliaikaisessa videoyhteydessä. Hyväksikäyttäjäksi voi ohjailta tilannetta mielensä mukaan, eikä varsinainen tapahtuma tallennu mihinkään. Uhri ja tekijä voivat olla yhteydessä eri puolilta maailmaa.

■ Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset tulevat yleisesti ottaen yhä enemmän viranomaisten tietoon, joten myös uhreja saadaan enemmän autettua. Vuonna 2016 tilastoitiin noin 1200 lapsiin kohdistuvaa hyväksikäyttötapausta.

■ Poliisin tietoon tulleiden lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten määrä vaihtelee paljon esimerkiksi ilmi tulevien rikossarjojen takia.

■ Poliisilla ei ole tarkkoja tilastoja nimenomaisesti CAM-materiaaliin liittyvistä rikoksista, mutta CAM-materiaaliin liittyvää rikollisuutta seurataan KRP:n internettiedustellussa. Rikoslain mukaan rangaistavia tekoja ovat esimerkiksi lapsen sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan hallussapito ja levittäminen.

TORJUNTAA TEHOSTETAAN – VARHAINEN PUUTTUMINEN TÄRKEINTÄ

Poliisin näkökulmasta netissä tapahtuvaa lasten hyväksikäyttöä ehkäistään parhaiten kotona ennen kuin sitä ehtii tapahtua. Poliisi kohtaa työssään valitettavasti pitkälle edenneitä rikostapauksia, joissa uhrin kannalta pahin on jo ehtinyt tapahtua. Sari Sarani arvelee, että moni vanhempi ei osaa kysyä tai ei tule ajatelleeksi, mitä oma lapsi tekee netissä. Jotkut vanhemmat ovat epävarmoja omista tietoteknisistä taidoistaan eivätkä siksi halua esimerkiksi tutustua niihin sovelluksiin, joita lapsi käyttää. Vanhemman vastuulla kuitenkin on huolehtia lapsen turvallisuudesta, myös verkossa.

Sarani muistuttaa, että torjuntatoimia pitäisi kohdistaa entistä tehokkaammin potentiaalisiin hyväksikäyttäjiin. Hyväksikäyttäjäksi ei tulla vahingossa tai yllättäen, vaan merkit omista seksuaalisista taipumuksista ovat tekijän tiedossa jo hyvissä ajoin.

– Netin hyväksikäyttötapauksista kiinni jäävät ovat usein ensikertalaisia, jotka ovat kuitenkin hyväksikäyttäneet lapsia tai nuoria jo useita kertoja. Yleensä seksuaalinen kiinnostus lapsiin herää jo teini-iässä, ei aikuisiässä, joten pedofiilisten taipumusten käsittelyyn pitäisi saada tukea varhaisessa vaiheessa. Nykyään toki apua on tarjolla paljon enemmän kuin ennen, ja asenteet pedofiilien auttamista kohtaan ovat onneksi muuttuneet sallivammiksi. Avoimuudella estetään myös netin syövereissä toimivien hyväksikäyttäjien verkostojen rakentumista.■

Rakas netistä – liian hyvää ollakseen totta?

Lapsia ja nuoria varoitellaan usein netissä vaanivista vaaroista. On tarpeen varoittaa myös aikuisia, joilta saatetaan yrittää huijata rahaa ja joskus onnistutaankin. Miehiä ja naisia yritetään huijata monin eri tavoin. Esimerkiksi sijoitushuijauksissa uhrit ovat useimmiten miehiä, kun taas rakkaudella huijaamisen kohteena ovat tavallisimmin naiset.

Moni muistaa tarinan yli 50 vuotta sitten kuolleesta Auervaarasta, joka huijasi naisilta rahaa lupaamalla ikuista rakkautta ja avioliittoa. Digiajan myötä nämä auervaarat ovat palanneet ehkä entistä runsaslukuisempina. Heihin törmää helposti sosiaalisessa mediassa. Facebookin kautta voi tulla yllättäviä ystäväpyyntöjä komeilta tuntemattomilta ulkomaalaismiehiltä, jotka ovat ammatiltaan esimerkiksi upseereita, lääkäreitä tai pilotteja. Samat komistukset ovat varsin aktiivisia myös erilaisilla netin seuranhakusivustoilla. Erityisen hyvinä huijattavina rikolliset pitävät yksin eläviä, leskeksi jääneitä tai eronneita keski-ikäisiä tai sitä vanhempia naisia, joiden lapset ovat jo itsenäistyneet. Onpa uhriksi joutunut myös parisuhteessa eläviä naisia, jotka saattavat hakea seikkailua arkeensa.

Näitä huijareiden yhteydenottoyrityksiä lähtee paljon. Kyse on varsin kannattavasta rikollisesta toiminnasta. Osa naisista tarttuu syöttiin ja ryhtyy yhteydenpitoon. Yhteistä näille naisille voi olla yksinäisyyden tunne ja sopiva tila rakkaudelle omassa elämässä.

Aina näiden komeiden ja kiinnostavien profiilien takana ei ole mies, jolla on aito halu tutustua suomalaiseen naiseen. Heillä saattaa olla tavoitteena huijata naisilta rahaa rakkauden nojalla. Puhutaan romanssihuijauksista, rakkauspetoksista tai ”lovescamista”. Kaikki tarkoittavat samaa asiaa. Ei ehkä ole olemassa Johnia tai Matthewia, joka etsii itselleen seuraa. Ei ole välttämättä edes yksittäistä huijaria. Profiilin takana voi olla järjestäytyntä rikollisuutta ja rakkauden valoja voivat vanna eri ihmiset kolmessa työvuorossa – sukupuolesta

riippumatta. Useimmiten jäljet johtavat ulkomaille. Toki myös suomalaista ”yksityisyrittäjyyttä” on havaittu.

Usein keskustelut alkavat siten, että profiilin mies alkaa kehua naisen ulkonäköä, ja jutusille päästyään ihastuu nopeasti naisen luonteeseen. Hän saattaa kertoa omista läheisistä suhteistaan Suomeen. On ehkä asunut täällä tai on sukulaisia, joiden luona on käynyt useasti. Hän voi tietää paljon Suomesta ja kertoo, että haluaisi itsekin asua Suomessa. Keskustelu on tiivistä ja usein avoimempaa kuin kasvokkain. Nainen saattaa rakastua hyvinkin nopeasti. Rikoksen tekijät ovat taitavia. He tunnistavat rakastuneen heikkoudet ja hyödyntävät niitä häikäilemättömästi. Tapaamisia on hankala järjestää ja nettikamera on sopivasti rikki. Siitä huolimatta ryhdytään suunnittelemaan yhteistä tulevaisuutta.

VÄHITELLEN ALKAVAT RAHAN PYYNNÖT

Rikollinen alkaa esimerkiksi järjestelmään muuttoaan Suomeen. Yhteisen elämän aloittamiseen tarvitaan rahaa, jota jostain syystä miehellä ei ole juuri sillä hetkellä. Usein hänen rahansa ovat kiinni sijoituksissa tai hän on myymässä omaa menestyvää yritystään Suomeen muuton vuoksi. Hän siis tarvitsee väliaikaisesti rahaa kaikkiin järjestelyihin pyytäen naista lähettämään sitä hänelle. Hän saattaa jopa avata näennäisen yhteisen tilin heille, johon rahaa voi luottavaisin mielin tallettaa. Toisinaan luvataan siirtää suuria summia rahaa naisen tilille jo ennen muuttoa. Niillä rahoilla nainen voi odotellessaan vaikka hankkia heille yhteisen kodin.

Sitten tuleekin mutkia matkaan. Rahan siirtoihin tarvitaan esimerkiksi erilaisia muuttaman tuhannen euron tulli-

maksuja, joiden vuoksi naisen tulee lähettää rahaa. Toinen tyypillinen tarina on, että mies tai hänen läheisensä joutuu onnettomuuteen ja sairaalaan. Sairaalamaksujen vuoksi hän tarvitsee väliaikaisesti rahaa. Huijari pystyy myös lähettämään naiselle uskottavan näköisiä dokumentteja tulli- ja sairaalamaksuista, avatuista yhteisistä tileistä tai myydyistä yrityksestään. Epäilyksiä herättävä merkki on se, jos profiilin mies ei koskaan erilaisiin syihin vedoten voi olla yhteydessä videon välityksellä.

Rakastunut ihminen heittäytyy odottamattomaan onneen ja omaan kuvitelmaansa omasta rakkaastaan. Hän haluaa uskoa näitä tarinoita. Rakkaudentarve voi estää näkemästä vaaran merkkejä. Hän on valmis panostamaan rakkaansa ja yhteisen tulevaisuuden vuoksi. Aluksi lähetettävät summat voivat olla parin, kolmen tuhannen euron suuruisia ja saattavat kasvaa vähitellen. Tavallisimmin yksittäisen uhrin menettämät rahasummat ovat lopulta noin 10–15 tuhatta euroa. Suomessa on kuitenkin tullut vastaan tapauksia, joissa vähitellen uhri on saattanut menettää jopa muutamian satatuhatta euroa. Hän

on saattanut myydä kotinsa, ottaa lainaa pankista tai sukulaisiltaan. Lopputulos voi olla karu. Oma komea rakas katoaa yllättäen. Petoksen uhriksi joutunut on menettänyt sekä rakkauden että omaisuutensa. Jotkut kertovat aavistelleensa jotain, mutta ovat silti jatkaneet rahan lähettämistä.

Voi tuntua käsittämättömältä, miten usein hyvässä asemassa oleva, koulutettu ja taloudestaan huolehtiva järkvinen ihminen voi toimia näin. Järkiselitystä onkin vaikeaa löytää. Vaikka kaikki on alun alkaen ollut liian hyvää ollakseen totta, järki ei enää rekisteröi sitä. Varsinaisesti rakkaushuijauksen kohteeksi joutuneista ei ole riittävästi tutkittua tietoa, itse rakastumista sen sijaan on tutkittu. Asiantuntijat kertovat, että alkuhuumassa rakastunut ihminen voi joutua ikään kuin tilapäiseen mielenhäiriöön, jopa psykoottiseen tilaan. Mielihyvän vuoksi ihminen päättää olla näkemättä vaaraa ja voi ottaa suuriakin riskejä.

POLIISIN TIEToon TULEE VAIN OSA TAPAUKSISTA

Häpeä voi estää uhreja tekemästä rikosilmoitusta tai hakemasta apua. Joskus on käynyt niinkin, että poliisille tulee

tieto sitä kautta, että huolestunut uhri tekee rikosilmoituksen kadonneen tai puolaan joutuneen rakkaansa vuoksi. Pankeissa näihin tilanteisiin törmätään ajoittain ja tilanteisiin pyritään puuttumaan. Varoituksista huolimatta uhrin ovat saattaneet jatkaa rahan lähettämistä.

On arvioitu, että Suomesta päätyy tällä tavalla rikollisille useita miljoonia euroja vuodessa. Rahojen saaminen takaisin on käytännössä olemattoman pieni mahdollisuus. Ne kulkevat erilaisten muulitilien kautta nopeasti sellaisille tileille, joita on hankalaa jäljittää. Näissä tilanteissa ennaltaehkäisy ei ole ainoastaan toimivien vaihtoehto – se on usein myös ainoa vaihtoehto. Tämä vaatii monen toimijan tiivistä yhteistyötä.

TOIMINTAMALLI HUIJAUKSIA VASTAAN

Kesällä 2017 Rikosuhripäivystykseen (RIKU) otti yhteyttä kaksi Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen rikoskonstaapelia, jotka halusivat ryhtyä toimimaan näiden huijausten estämiseksi. Heillä oli suunnitelma poliisiin, pankin ja RIKUn yhteistyöstä. RIKU ja Nordeapankki lähtivät mukaan kehittämiseen. Sen myötä syntyi toimintamalli, jolla pyritään saamaan uhri ymmärtämään, mistä on kyse.

Pankeilla on omat käytäntönsä siitä, kuinka voidaan tunnistaa asiakkaita, jotka ovat joutuneet huijauksen kohteeksi. Kun Nordeassa huomataan epäilyttävä rahansiirtoyritys, he ottavat yhteyttä asiakkaaseensa sekä puhelimitse että sähköisesti. He varmistavat, millaiseen tarkoitukseen rahansiirtoa ollaan tekemässä ja kertovat rakkaushuijauksen mahdollisuudesta. Asiakkaat ohjataan RIKUun keskustelemaan tilan-

teestaan ja RIKUn verkkosivuille, joissa kerrotaan rakkaushuijauksista. Sivulla on myös testi, jolla voi nimettömästi testata, onko henkilö saattanut joutua huijauksen kohteeksi. Kahdeksan ensimmäisen kuukauden aikana sivulla on käyty 1000 kertaa ja niillä on viivytty keskimääräistä pidempään. Testiä on tehty 200 kertaa.

Aiheesta tiedotettiin mediassa ja järjestettiin koulutustilaisuus kesällä 2018, jonka myötä myös muutkin pankit ovat osoittaneet kiinnostustaan vastaavanlaiseen yhteistyöhön. Aihe on herättänyt kiinnostusta muutamissa pankeissa myös siltä osin, että RIKU kouluttaa pankkien henkilöstöä näiden asioiden puheeksi ottamiseksi ja uhrin motivoimiseksi näkemään tilanteensa. Toimintamalli on yksinkertainen tapa pienentää rikoshyötyä ja parhaimmillaan ennaltaehkäistä sitä kokonaan.

Suurin haaste on saada uhri näkemään tilanteensa. Rakastuneen ihmisen päättäminen on vaikeaa kääntää. Kukapa haluaisi uskoa omaa rakastaan huijariksi? Mitä suurempia summia uhri on investoinut suhteeseen, sitä vaikeampaa on uskoa. Lopulta totuuden kohtaaminen on raskasta. Vaikka rahaa ei olisi vielä paljon menetetty, rakkauden menettäminen voi aiheuttaa uhrissa enemmän tuskaa. Uhri on häpeissään ja hän joutuu kohtaamaan myös ne ihmiset, jotka ovat häntä jo mahdollisesti varoittaneet. Nämä tunteet vaativat käsittelyä. Pettyneitä uhreja ei saa jättää yksin. Toimintamallin myötä heillä on mahdollisuus apuun. ■

Rakkauspetoksista RIKUn verkkosivulla: riku.fi/tietoa-rakkauspetoksista

Kirjoittaja on kehitysjohtaja Rikosuhripäivystyksessä.

Radikalisoitumisen ehkäisyä kehitetään vankiloissa

YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI) on mukana kansainvälisessä FAIR-hankkeessa. Osana hanketta HEUNI on kartoittanut vankilahenkilökunnan näkemyksiä ja koulutustarpeita sekä lupaavia käytäntöjä väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ehkäisemiseksi Suomen vankiloissa.

FAIR (Fighting Against Inmates' Radicalisation) on Euroopan komission oikeussektorin rahoittama hanke, joka alkoi vuonna 2017. Hankkeeseen osallistuvan yhdeksän maan kokemukset väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisaation ehkäisystä vaihtelevat laajasti. Esimerkiksi Suomessa ja Hollannissa teemaan liittyvät haasteet ovat tutumpia, kun taas Portugalissa ja Sloveniassa teema on vieraampi. Hankekumppaneina on koulutusasiantuntijoita, järjestöjä ja yliopistoja.

FAIR-hankkeella on kolme päätaavoitetta: ennaltaehkäistä vankien väkivaltaista radikalisoitumista, edistää irtautumista väkivaltaisista liikkeistä ja helpottaa vankien yhteiskuntaan palautumista. Hanke keskittyy erityisesti uskonnolliseen radikalisoitumiseen, mutta myös poliittiset radikalisoitumisen muodot (esim. äärioikeisto ja -vasemmisto-

liikkeet) huomioidaan. Suomessa hankkeen keskiössä on vankilahenkilökunnan tietoisuuden ja osaamisen lisääminen, jotta radikalisoitumisen ja väkivaltaisen ekstremismin merkit voidaan havaita mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kaksivuotinen hanke lähestyy puoliväliään. Jälkimmäinen osio keskittyy koulutuksen kehittämiseen, ja siitä päävastuussa on Maltaan yliopisto.

HEUNI on selvittänyt Suomen vankilahenkilökunnan tietoisuuden tasoa perehtymällä aiheetta käsittelevään kirjallisuuteen sekä asiantuntijahaastattelujen ja vankilahenkilökunnalle suunnatun verkkokyselyn avulla. Kesän aikana HEUNI on keskustellut kyselyn tuloksista suomalaisien yhteistyötahojen kanssa kattavan kokonaiskuvan muodostamiseksi. Tapaamisissa on ideoitu mm. sitä, millaista koulutusta vankilatyöntekijöil-

le voitaisiin tarjota yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa.

RADIKALISOITUMISEN TUNNISTAMISESSA HAASTEITA

FAIR-hankkeessa toteutettiin kysely väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisemisestä ja siihen liittyvistä koulutustarpeista vankiloissa. Kysely levitettiin Rikosseuraamuslaitoksen kautta kaikkiiin Suomen vankiloihin sähköpostitse ja siihen vastasi 67 vankien kanssa työskentelevää ammattilaista, pääosa vartijoita ja rikosseuraamusmiehiä. Kyselyn tulokset eivät ole tilastollisesti edustavia, mutta ne tuovat esiin ajankohtaisia näkökulmia kentän käytännöistä. Monivalintakysymysten ja väittämien lisäksi vastaajilla oli mahdollisuus perustella näkemyksiään avovastauksissa. Moni tarttui tähän mahdollisuuteen ja kysely tuotti paljon myös tekstiaineistoa.

Kyselyn perusteella on ilmeistä, että vankilahenkilökunta on motivoitunut työskentelemään radikalisoitumisen ehkäisemiseksi ja tarve asianmukaiselle tiedolle ja koulutukselle on suuri. Pelkät indikaattorilistat ilman koulutusta eivät ole riittäviä tunnistamisen tueksi. 41 prosenttia vastaajista ajatteli, että indikaattorit voivat itse asiassa toimia päinvastoin leimaten vankeja.

”Kaikki indikaattorit voivat aiheuttaa stigmatisoitumista, jos niitä käytetään ymmärtämättömästi ja epäammattillisesti ja tehdään ylitulkintoja.”

”Indikaattorien taustalle pitäisi löytää syy ja sitä kautta muodostaa arvio. Leimaamista tulee välttää.”

Radikalisoitumisen tunnistaminen koettiin haastavaksi, sillä usein se ei näy vangista päällepäin. Vuorovaikutuksen puutteen henkilökunnan ja vankien välillä nähtiin vai-

Selvityksen mukaan Suomessa vankilohenkilökunta tarvitsee lisää tietoa ja käytännön taitoja väkivaltaisen ekstremismin kohtaamiseen.

keuttavan tunnistamista.

”Vaikka pyrimme näkemään ja kuulemaan kaiken niin silti tätä tapahtuu. Vankiyhteisössä ei aktiivisesti olla puheyhdydessä henkilökunnan kanssa.”

Lisäksi vastaajien mukaan voi tapahtua tunnistamiseen liittyvää yli- ja väärintulkintaa. Vangin radikalisoituminen voi tapahtua monin eri tavoin, ja liiallinen tunnusmerkkien tulkinta voi johtaa harhaan tai väärin johtopäätöksiin.

”Radikalisaatio-tulkintojen tekemisessä tulisi siis olla hyvin tarkka ja niiden tulisi perustua sellaisiin faktoihin, joilla radikalisoituminen voitaisiin myös tieteellisesti osoittaa.”

VANKILOISSA TARVE KUNTOUTTAVALLE OHJELMATOIMINNALLE

Suurin osa kyselyn vastaajista (81 %) kannatti radikalisoitumista ehkäisevän ohjelmatoiminnan tarjoamista vangeille. Tällä hetkellä Rikosseuraamuslaitoksella ei ole käytössä mitään erillistä teemaan liittyvää ohjelmaa. Sekä varhaista puuttumista että väkivallasta luopumista pidettiin tärkeinä kuntouttavan toiminnan elementteinä. Ajattelutaidon ja etenkin kriittisen ajattelun kehittäminen sekä uskonto- ja kulttuuritietouden vahvistaminen, suvaitsevaisuuden ja erilaisuuden hyväksynnän tukeminen nähtiin tarpeellisena.

”Ajatusvääristymiä tulisi käsitellä vankeusaikana, kuten esim. väkivaltarikollisillakin tehdään.”

”Kaikki ajatustapaa kyseenalaistavat aktiviteetit ovat hyödyllisiä kaikille vangeille”

Ryhmäpaineen nähtiin vaikuttavan radikalisoitumisen syntyyn, minkä vuoksi juuri ajattelutapoja muokkaava toiminta olisi hyödyllistä.

”Vangit voivat olla hyvinkin alttiita muiden vankien näkemyksille, mielipiteille, ideologioille ym. Myös radikalisoitumisen osalta tilanne voi olla tämä.”

Osallistuminen kuntouttavaan toimintaan tulisi kuitenkin vastaajien mukaan olla vapaaehtoista. Pakko tai painostus ei useinkaan johda myönteiseen lopputulokseen vaan muutos edellyttää omaa motivaatiota.

”Yleensä täytyy olla oma tahto, jos halutaan jonkun muuttavan ajattelutapaansa.”

”Pakko herättää tyypillisesti vastustusta, joka vahvistaa aiempaa positiota.”

Kyselyn mukaan kannustaminen ja vangin motivaation tukeminen ovat edellytykset kuntoutuksen onnistumiselle. Vankilassa oloaika tulisi nähdä mahdollisuutena vaikuttaa vankien asenteisiin ja ennaltaehkäistä radikaalia ajattelua yhtä lailla kuin mitä tahansa muuta haitallista käyttäytymistä.

LUPAAVIA KÄYTÄNTÖJÄ KARTOITETTU

Suomessa tehdään tällä hetkellä aktiivisesti töitä väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen tunnistamiseksi ja ehkäisemiseksi. Tätä toimintaa kartoitettiin FAIR-hankkeessa verkkokyselyn lisäksi asian-

tuntijahaastatteluilla ja ryhmäkeskusteluilla keväällä ja kesällä 2018. Haastatteluissa keskityttiin syventämään kyselyn teemoja keräämällä lupaavia käytäntöjä ja asiantuntijoiden näkemyksiä erityisesti kuntouttavasta ohjelmatoiminnasta ja koulutustarpeista.

Suomen kartoituksessa tunnistettiin kolme lupaavaa käytäntöä: Vantaan vankilassa toteutettu Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen projekti väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen tunnistamiseksi, Vuolle Setlementin Radinet-toiminta ja Helsinki-Mission Aggredi-työ. Ne tarjoavat palveluja myös vankiloiden ulkopuolella. Moniammatillinen yhteistyö on näiden hankkeiden myötä lisääntynyt, mutta ohjelmien todellista vaikutusta ei juuri ole arvioitu.

Vaikka irtautumiskäytäntöjen kehittäminen Suomessa on melko alussa, aihetta pidetään enenevässä määrin tärkeänä. Toimintamallien ja hankkeiden kehittämisen myötä riskitekijöitä ja -indikaattoreita tunnistetaan paremmin, mikä mahdollistaa tehokkaan varhaisen puuttumisen. Onnistunutta exit-työskentelyä mittaamaan ei ole vielä kehitetty luotettavia mittareita; monen hankkeen kohdalla kehitystyö on kuitenkin käynnissä. Myös irtautujan oma motivaatio on merkittävä onnistumiseen vaikuttava tekijä. Haasteena niin vankilassa kuin sen ulkopuolisessa työskentelyssäkin on usein kielimuuri, joka vaikeuttaa huomattavasti sujuvaa työskentelyä.

KOULUTUSTA JA YHTEISTYÖTÄ TARVITAAN

FAIR-hankkeen selvityksen mukaan Suomessa vankilohenkilökunta tarvitsee lisää tietoa ja käytännön taitoja väkivaltaisen ekstremismin kohtaamiseen. Aikainen tunnustaminen ja mahdolliseen radikalisoitumiseen puuttuminen ovat avainasemassa tehokkaan exit-työskentelyn varmistamiseksi. Mitä varhaisemmassa vaiheessa vangin riskit radikalisoitua tunnistetaan ja dynaamisen vankilaturvallisuuden periaatteita voidaan soveltaa, sen parempia tuloksia voidaan odottaa. Lisäksi tulisi edelleen vahvistaa moniammatillista yhteistyötä, joka vaikuttaa FAIR-hankkeen tulosten perusteella lupaavalta. Yhteistyötä tulisi kehittää paitsi vankiloissa, mutta myös palveluita tarjoavien järjestöjen ja vankiloiden välillä. ■

FAIR-hankkeen verkkosivut ovat osoitteessa <http://fair-project.eu/en/>

Elina Kervinen on tutkija ja Anniina Jokinen erikoissuunnittelija HEUNissa. Monika Peltola on psykologian kandidaatti, joka työskenteli korkeakouluharjoittelijana HEUNissa keväällä 2018.

Palstaa pitää rikksentorjuntaneuvoston sihteeristö.

■ S A I J A S A M B O U

Sähköiset hyvinvointikertomukset rikksenehkäisyn välineenä

Kuntalaisten hyvinvoinnista huolehtiminen on kunnan perustehtävä (Kuntalaki 2015/410). Turvallisuus ja turvallisuuden tunne ovat keskeisiä asukkaiden hyvinvoinnille, ja niitä voidaan parantaa useilla rikksentorjunnan keinoilla. Rikksentorjunta ja turvallisuussuunnittelu eivät kuitenkaan ole lakisäätelystä toimintaa, vaikka niillä on tärkeä rooli kuntalaisen arjessa. ”Turvallisesti yhdessä” -kansallisen rikksentorjuntaohjelman (2016) yhtenä tavoitteena on kytkeä rikksenehkäisy kunnan muihin suunnitelmiin ja strategioihin ja parantaa yhteistyötä viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten kanssa.

Kunnille vuonna 2017 tehdyn kyselyn mukaan erikokoisissa kunnissa rikksentorjuntaa ja siihen liittyvää yhteistyötä tehdään hyvin vaihtelevilla tavoilla. Kehittämistarpeetkin ovat erilaisia (Sambou & Piispa 2017). Kuvio 1 osoittaa, että osa kunnista laati oman turvallisuussuunnitelman ja osa hyödynsi sähköistä hyvinvointikertomusta. Lähes kolmannes kunnista toteutti rikksenehkäisyyä muulla tavoin tai vastaaja ei tiennyt, miten. Pienissä kunnissa rikosten ehkäisy ja turvallisuuden suunnittelu oli yleisemmin sisällytetty osaksi hyvinvointisuunnittelua tai sähköistä hyvinvointikertomusta; isoissa kunnissa se oli osa paikallista turvallisuussuunnittelua.

Hyvinvointikertomus on tärkeä osa kunnan strategisen toiminnan ja talouden suunnittelua, johtamista ja arviointia. Se on lakisäätelystä valmistellaan valtuustokausittain ja täsmentää kuntastrategian hyvinvoinnin edistämisen näkökulmia. Siksi myös rikksentorjunnan tulisi näkyä kuntien strategisessa suunnittelussa ja hyvinvointi- ja turvallisuustyössä. Sähköisen hyvinvointikertomuksen hyödyntäminen turvallisuussuunnittelussa ja rikksentorjunnassa sisältyy sekä rikksentorjuntaohjelman (2016) että sisäisen turvallisuuden strategian (2017) tavoitteisiin. Sähköisen hyvinvointikertomuksen hyöty on siinä, että se tarjoaa valmiita indikaattoreita. Suomen Kuntaliitto vastaa työvälineen kehittämisestä.

RIKOKSENTORJUNTA SÄHKÖISISSÄ HYVINVOINTIKERTOMUKSISSA

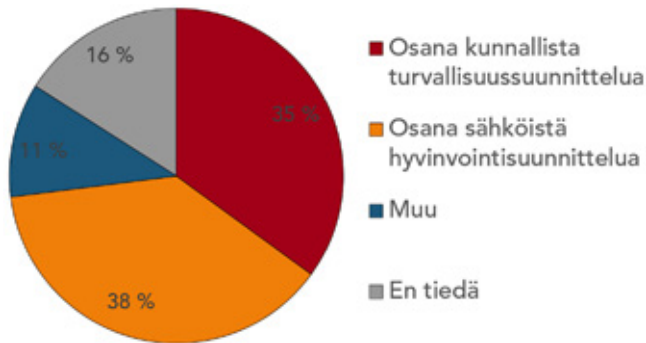
Rikksentorjuntaohjelmaan liittyy selvitys siitä, miten kunnat käyttivät sähköisen alustan valmiiksi tarjoamia rikksentorjuntaan ja turvallisuuteen liittyviä indikaattoreita valtuustokaudella 2013–2016. **Janina Arkon** (2018) opinnäytetyön aineisto kerättiin Kuntaliiton ylläpitämältä *hyvinvointikertomus.fi* sivustolta ja rajattiin laajoihin hyvinvointikertomuksiin (151 kpl). Sähköisestä hyvinvointikertomusten alustasta löytyi 105

rikksentorjuntaan suoraan tai epäsuorasti liittyvää indikaattoria. Ne luokiteltiin aihe-alueiden perusteella seuraavasti: lapset ja nuoret, työkäiset, seniorit, rikollisuus, lastensuojelu, päihitteet, asunnottomat ja turvallisuus.

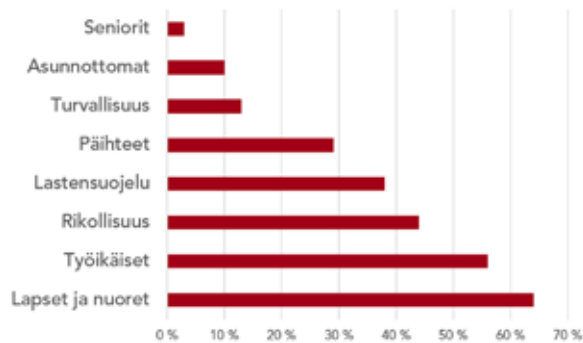
Kuvio 2 osoittaa, että lapsia ja nuoria koskevia indikaattoreita oli käytetty kaikkein eniten: 64 prosentissa aineiston sähköisistä hyvinvointikertomuksista. Lasten ja nuorten indikaattorit painotuivat syrjäytymiseen, päihiteisiin, koulukiusaamiseen sekä nuorten kokemaan vanhemmuuden puutteeseen. Monet niistä olivat kouluterveyskyselyistä. Nuoriin kohdistuvaa väkivaltaa käsiteltiin sähköisissä kertomuksissa harvoin.

Vaikka lasten ja nuorten kategorian indikaattorit olivat suosittuja, lastensuojelukategorian indikaattoreita oli käytetty vain 38 prosentissa kertomuksista. Kategorian suosituimpia olivat kodin ulkopuolelle sijoitukset, avotukitoimien piirissä olevat ja kasvatus- ja perheneuvonnan asiakkuudet.

Työkäisten kategorian indikaattoreita oli käytetty hieman yli puolessa (56 %) aineiston sähköisistä hyvinvointikertomuksista, ja ne painottuivat vahvasti syrjäytymiseen ja mielenterveysongelmiin. Päihdekategorian indikaattoreita oli saatavilla runsaasti alustalla, mutta niitä oli käytetty suhteellisen vähän, vain 29

Kuvio 1. Miten rikosten ehkäisyä toteutetaan kunnassasi tällä hetkellä, % (N=127)

Kuvio 2. Rikoksentorjuntaan liittyvien aihealueiden käsittely kunnissa (N=151)

prosentissa kertomuksista. Yleisemmin indikaattoreilla kuvattiin päihdehuollon asiakkuuksia sekä alkoholin myyntiä aluella.

Rikollisuuskategorian indikaattoreita ei oltu käytetty edes puolessa (44 %) sähköisistä hyvinvointikertomuksista. Ne sisälsivät pelkästään rikollisuustasoa kuvaavia indikaattoreita, kuten poliisin tietoon tulleita henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia, huumausaine- ja omaisuusrikoksia sekä liikennerikkomuksia. Mielenkiintoista oli, että vain yhdessä kunnassa oli käytetty katuturvallisuusindeksiä kuvaamaan paikallista turvallisuustilannetta.

Turvallisuuskategorian indikaattoreita oli käytetty vain joka neljännessä (23 %) aineiston sähköisistä hyvinvointikertomuksista. Kategoria sisälsi tapaturmien ja asuinalueeseen tyytyväisten osuukseen indikaattoreita. Näistä käytettiin lähes pelkästään tapaturmia kuvaavia indikaattoreita. Ainoastaan yhdessä sähköisessä hyvinvointikertomuksessa kuvattiin asuinalueen turvallisuuteen tyytyväisten osuutta.

Arkon opinnäytetyöstä ilmenee myös, että asunnottomuutta ja senioreiden turvallisuutta kuvaavia indikaattoreita käytettiin kaikkein vähiten. Asunnottomuutta kuvaavia indikaattoreita oli kategoriassa vain kaksi ja senioreita kuvaavia viisi. Senioreiden indikaattoreita oltiin pääosin käytetty kuvaamaan yksinäiseksi itsensä tuntevien osuutta. Indikaattoreiden vähyyks voi olla yksi syy siihen, miksi aiheita ei käsitelty sähköisissä hyvinvointikertomuksissa. Jatkossa ikääntyneiden turvallisuutta kuvaaviin indikaattoreihin

kannattaisi kiinnittää enemmän huomiota, sillä he ovat yksi haavoittuva uhriryhmä.

KOULUTUSTA JA TIETOA INDIKAATTOREISTA TARVITAAN

Kuntaliiton tavoitteena on ottaa sähköinen hyvinvointikertomus käyttöön kaikissa kunnissa, ja rikoksentorjuntaneuvostokin painottaa sen hyödyntämistä rikoksenehkäisyssä. Tilanne vuosilta 2013–2016 osoittaa, että rikoksentorjuntaa ja turvallisuutta koskevien indikaattoreiden hyödyntäminen on vielä melko vähäistä. Turvallisuusindikaattoreiden vähäinen käyttö saattaa selittyä myös erillisillä turvallisuussuunnitelmissa, joita tehdään erityisesti isoissa kunnissa.

Janina Arkko tarkasteli opinnäytetyössään myös sähköisen hyvinvointikertomuksen laatijatyöryhmien kokoonpanoja. Vuosina 2013–2016 hyvinvointikertomuksia tekivät usein sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset. Vain 11 kunnassa aineiston 151:stä oli mukana turvallisuusalan ammattilainen kuten poliisi tai riskienhallintapäällikkö. Kunnille vuonna 2017 tehdyn kyselyn mukaan hieman alle neljässä kunnassa kymmenestä oli rikosten ehkäisyä ja turvallisuutta edistäviä asioita varten oma työryhmä. Kahdeksan kymmenestä kunnasta vastasi, ettei heillä ole koordinaattoria, jolle rikosten ehkäisy kuuluu (Sambou & Piispa 2017).

Tällä hetkellä täytyy kysyä, osataanko monia ensisijaisesti hyvinvointia kuvaavia indikaattoreita hyödyntää turvallisuuden kuvaamisessa. Alkoholin käyttö ei esimerkiksi ole pelkästään terveyttä

vaarantava indikaattori, vaan se ennakoii ilmiöitä, jotka liittyvät kiinteästi rikoksentorjuntaan: väkivaltaa, järjestyshäiriöitä, huostaanottoja, turvattomuutta ja pelkoa asukkaiden keskuudessa. Rikoksentorjunnassa hyödynnettävän tiedon ei pitäisi rajoittua siihen, että kuvataan poliisin tietoon tullutta rikollisuutta.

Kunnissa ja rikoksentorjuntaohjelman toimeenpanossa kannattaa siis edelleen lisätä tietoa sähköisen hyvinvointikertomuksen mahdollisuuksista rikosten ehkäisyssä. Kunnissa tilannetta helpotaisi, jos niissä olisi rikoksentorjunnan ja turvallisuustyön monialainen työryhmä, jossa vuoropuhelu turvallisuuden vaikutuksista hyvinvointiin olisi mahdollista. Parhaimmillaan sähköinen alusta parantaa monialaisten työryhmien välistä yhteistyötä.

Laurean ja rikoksentorjuntaneuvoston järjestämässä koulutuksissakin näitä aiheita voisi ottaa laajemmin esille ja lisätä myös rikoksenehkäisyä kuvaavien indikaattoreiden tunnettavuutta. Rikoksentorjuntaohjelman toimeenpano päättyy vasta vuonna 2020, joten tavoitteita sähköisen alustan kehittämisestä olisi hyvä jatkossakin edistää yhteistyössä Suomen Kuntaliiton, THL:n, poliisin ja muiden toimijoiden kanssa. Rikoksentorjuntatyössä tehtävä nykytilan ja toimintaympäristön kartoitus hyötyisi sähköisen hyvinvointikertomuksen turvallisuuteen liittyvistä indikaattoreista. ■

Kirjoittaja on erikoissuunnittelija oikeusministeriössä.

Kirjoituksen lähteet ovat saatavilla artikkelin verkkoversiossa www.haaste.om.fi

Palstalle ajankohtaisista tutkimusaiheista kirjoittavat Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin tutkijat.

■ M A R T T I L E H T I

Henkirikosten selvitysasteet vertailussa

Tuore eurooppalainen tutkimus tarkastelee henkirikosten selvitysastetta ja selviämiseen vaikuttavia tekijöitä Suomessa, Ruotsissa, Alankomaissa ja Sveitsissä. Suomen poliisin henkirikosten selvityskyky osoittautui vertailussa hyväksi, mikä johtunee eroista rikollisuuden rakenteessa mutta myös rikostutkinnan tehokkuudessa.

Henkirikollisuus on demokraattisissa hyvinvointiyhteiskunnissa harvinainen rikollisuuden muoto, muttei vaikutuksiltaan suinkaan merkityksetön. Yksittäinen rikos saattaa laukaista rajujakin reaktioita, koetella väestöryhmien välisiä suhteita, levittää turvattomuutta ja rauhattomuutta läpi yhteiskunnan. Heikko henkirikosten selvityskyky ja pitkät selvitysajat ovat omiaan myös lisäämään uhrien omaisten kärsimystä ja kasvattamaan rikostutkinnan kuluja. Ne rapauttavat kansalaisten luottamusta rikosoikeusjärjestelmään ja heikentävät rikostutkijoiden moraalia. Alhainen kiinnijäämisriski saattaa myös lisätä houkutusta tehdä henkirikoksia. On siten tärkeää, että rikokset kyetään selvittämään nopeasti ja luotettavasti.

Tutkimus siitä, minkälaiset tekijät vai-

kuttavat henkirikosten selvityskykyyn ja selvitysaikojen pituuteen, mahdollistaa rikostutkinnan strategioiden muokkauksen aiempaa tehokkaammiksi ja tuloksellisemmiksi ja auttaa parantamaan rikosten selvityskykyä.

VERTAILUKELPOISTA TIETOA SELVITYSASTEESTA EUROOPASSA

Aihepiirin kriminologinen tutkimus on keskittynyt suurelta osin Yhdysvaltoihin. Yhdysvaltojen olosuhteet poikkeavat kuitenkin monessa suhteessa eurooppalaisista eikä sieltä saatuja tuloksia voi suoraan soveltaa tänne. Niinpä monikan-sallisen tutkijaryhmän Euroopan henkirikosseurantaverkoston yhteydessä julkaisemaa tutkimusta voi pitää tervetulleena tienavaajana aihepiirin tutkimukseen maanosassamme. Se tarkastelee henki-

rikosten selviävyyttä ja selvittämisaikoja Alankomaissa, Ruotsissa, Suomessa ja Sveitsissä vertailukelpoisen aineiston ja metodin pohjalta (Liem ym. 2018).

Tutkimuksessa ensimmäinen tehtävä oli henkirikosten yleisen selvityskyvyn vertailukelpoinen laskeminen osallistuneissa maissa. Tässä suhteessa läntisten teollisuusmaiden välillä on tunnetusti suuria eroja, julkaistut vuosittaiset selvitysasteet vaihtelevat 60 prosentin ja 100 prosentin välillä. Erot ovat kuitenkin osin näennäisiä, sillä myös selvitysasteen mittaustavoissa on suuria eroja – ei ainoastaan maiden välillä vaan myös sisällä. Esimerkiksi Suomessa vuonna 2016 tehtyjen henkirikosten selvitysaste on lähteestä ja mittaustavasta riippuen 54 prosenttia, 83 prosenttia tai 100 prosenttia. Ensimmäinen luku kuvaa Ti-

lastokeskuksen poliisitilaston mukaista kirjausvuoden aikana selvitettyjen henkirikosten määrää, toinen luku vuoden 2016 aikana selvitettyjen henkirikosten määrän suhdetta saman vuoden aikana tehtyjen henkirikosten määrään poliisitilastossa ja viimeisin luku henkirikosseurannan tietoa siitä, kuinka moni vuoden 2016 aikana tehdyistä henkirikoksista oli selvitetty kesään 2018 mennessä. Kaikki ovat sinänsä paikkansa pitäviä lukuja. Samanlaista vaihtelua löytyy kaikkien teollisuusmaiden julkaistuista tiedoista. Niiden suoraviivainen vertailu johtaa helposti johtopäätöksiin, joiden todellisuus pohja on täysin fiktiivinen.

Liemin tutkimusryhmän laskelma selvitysasteesta perustui siihen, kuinka moni vuosina 2009–2014 poliisin tietoon tulleista henkirikoksista oli poliisitutkinnassa todettu selvitettyksi vuoden 2015 loppuun mennessä. Näin laskien henkirikosten selvitysaste oli Suomessa (98 %) ja Sveitsissä (95 %) huomattavasti korkeampi kuin Ruotsissa (83 %) ja Alankomaissa (77 %). Poliisin kyvyssä selvittää henkirikoksia oli siten olennaisia eroja tässä neljän yhteiskuntamalliltaan suhteellisen samankaltaisen keskisuurten länsieurooppalaisen maan ryhmässä. Selvityskyky ei kuitenkaan liittynyt henkirikollisuuden kokonaistason, joka Suomessa (1,9) oli ryhmän korkein ja Sveitsissä (0,5) matalin. Ajanjakson henkirikollisuuden vuotuinen keskitaso Ruotsissa ja Alankomaissa oli 0,9 surmattua 100 000 asukasta kohti.

HENKIRIKOKSEN PIIRTEIDEN VAIKUTUS RIKOKSEN SELVIÄMISEEN

Tutkimuksessa verrattiin henkirikosten piirteiden yhteyttä niiden selviämiseen. Koska Suomessa selvittämättömäksi jääneitä henkirikoksia oli ajanjaksolla vain muutama, tutkittavaksi muuttujaksi otettiin täällä rikosten selvitysnopeus (selvisikö rikos nopeammin kuin kuukaudessa vaiko ei). Muissa maissa tutkittiin sitä, saatiinko rikos ylipäätään selvitettyä. Jälkikäteen ajatellen myös Sveitsissä olisi kannattanut tutkia selvitysnopeutta. Vähäisen selvittämättömien rikosten määrän johdosta Sveitsistä ei saatu käytännössä yleistämiskelpoisia tuloksia. Tästä syystä seuraavassa on verrattu vain Suomen, Ruotsin ja Alankomaiden tuloksia.

Rikoksen tapahtumapaikalla oli kaikissa kolmessa maassa samansuuntainen vaikutus rikoksen selviämiseen: yksityisasunnoissa tehdyt rikokset selvisivät helpommin kuin julkisilla paikoilla tehdyt. Suomessa selvittäminen oli kestänyt kuukautta pidempään viidessä prosentissa yksityisissä ja 12 prosentissa julkisissa tiloissa tapahtuneita henkirikoksia. Ruotsissa yksityisillä paikoilla tehdyistä rikoksista täysin pimeiksi oli jäänyt 11 prosenttia ja julkisilla paikoilla tehdyistä 27 prosenttia. Vastaavat osuudet Alankomaissa olivat 19 prosenttia ja 32 prosenttia. Suomessa ja Ruotsissa selvittämiseen ei vaikuttanut se, tapahtuiko rikos maaseudulla vai kaupungissa. Alankomaissa maaseudulla tehdyt henkirikokset selvitettiin hieman kaupunkiympäristössä tehtyjä useammin.

Tekovälineiden vaikutus selvittämiseen vaihteli maittain. Suomessa tekoväline ei vaikuttanut selvittämisenopeuteen. Selvittäminen oli kestänyt kuukautta pidempään viidessä prosentissa ampumaseella tehdyistä ja neljässä prosentissa teräaseella tehdyistä henkirikoksista. Ruotsissa ja Alankomaissa erot olivat sitä vastoin huomattavia. Ruotsissa 41 prosenttia ja Alankomaissa 44 prosenttia ampumaseella tehdyistä henkirikoksista jäi kokonaan selvittämättä, kun teräaseella tehdyistä vastaava osuus oli seitsemän ja yhdeksän prosenttia.

Uhrin ja tekijän suhteella oli samansuuntainen vaikutus kaikissa kolmessa maassa: lähisuhteessa tapahtuneet henkirikokset selvisivät helpoimmin, rikollisten välisiin konflikteihin liittyneet vaikeimmin. Tässäkin suhteessa Suomea erotti Ruotsista ja Alankomaista kuitenkin pieni mutta merkittävä ero. Suomessa rikollisten väliset henkirikokset selvisivät keskimääräistä hitaammin, mutta selvisivät. Ruotsissa (52 %) ja Alankomaissa (54 %) pääosa rikollisten välisiksi arvioituista teoista jäi kokonaan selvittämättä.

Uhrin sukupuolella tai iällä ei ollut Suomessa merkitystä henkirikoksen selvittämisen kannalta. Selvitysaste ja selvitysnopeus olivat samat naisiin ja miehiin kohdistuneissa henkirikoksissa ikäryhmästä riippumatta. Ruotsissa ja Alankomaissa näin ei ollut. Kummassakin maassa naisiin kohdistuneen henkirikokset selvitettiin selvästi useammin kuin miehiin kohdistu-

neet. Myös uhrin ikä vaikutti niissä rikoksen selviävyyteen. Kummassakin maassa 25–39-vuotiaiden miesten surmat olivat vaikeimpia selvittää.

Suomessa myöskään uhrin etnisellä taustalla ei ollut merkitystä henkirikoksen selvitysnopeuteen. Ruotsissa etninen tausta oli sen sijaan merkittävä tekijä: vain kahdeksan prosenttia valtaväestöön kohdistuneista teoista jäi selvittämättä, kun etnisiin vähemmistöihin kohdistuneista teoista selvittämättä jäi joka kolmas. Alankomaat sijoittui tässä suhteessa Ruotsin ja Suomen välimaastoon: valtaväestöön kohdistuneista teoista viidesosa jäi selvittämättä, etnisiin vähemmistöihin kohdistuneista joka neljäs.

YHTEENVETO

Pikainen johtopäätös tutkimuksesta on se, että rikollisuuden rakenne vaikuttaa huomattavasti henkirikollisuuden selvitysasteeseen. Ruotsin ja Alankomaiden matalan selvitysasteen taustalla on osin etnisen järjestäytyneen rikollisuuden toiminta, joka näissä maissa on laajempaa ja väkivaltaisempaa kuin Suomessa tai Sveitsissä. Rikollisuuden rakenne-erot eivät kuitenkaan selitä selvityskyvyssä havaittuja eroja kokonaisuudessaan. Tutkittujen muuttujien osalta oli havaittavissa, että samat tekijät, jotka johtivat rikosten pimeäksi jäämiseen Ruotsissa ja Alankomaissa vaikeuttivat tutkintaa myös Suomessa, mutta ainoastaan sitä hidastaen. Ilmeisesti selvityskykyerojen taustalla on myös eroja rikostutkinnan tehokkuudessa. Minkälaisia, sitä ei tässä tutkimuksessa käsitelty. ■

Marieke Liem, Karoliina Suonpää, Martti Lehti, Janne Kivivuori, Sven Granath, Simone Walser & Martin Killias (2018). Homicide Clearance in Europe. European Journal of Criminology. Julkaistu verkossa 30.3.2018, DOI 10.1177/1477370818764840.

Kirjoittaja on yliopistotutkija Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa Helsingin yliopistossa.

Rangaistusjärjestelmään esitetään useita uudistuksia

Hallitus esittää kiristyksiä ensinnäkin ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksia koskevaan järjestelmään. Myös aikuinen eli rikoksen 21 vuotta täyttäneenä tehnyt voitaisiin tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan. Siihen voitaisiin tuomita, jos valvonta olisi tekijän aikaisempi rikollisuus, hänen henkilökohtaiset olonsa ja rikokseen johtaneet seikat huomioon ottaen tarpeen uusien rikosten ehkäisemiseksi. Valvontaan voitaisiin tuomita myös sillä perusteella, että ehdollista vankeutta yksinään olisi pidettävä riittämättömänä rangaistuksena rikoksesta.

Ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena tuomittavan valvonnan pituus olisi yksi vuosi kolme kuukautta. Valvonta sisältäisi tapaamisia valvojan kanssa sekä tarvittaessa osallistumista esimerkiksi ohjelmatoimintaan, jolla pyritään ehkäisemään rikoksen uusimista. Aikuisten valvonta voisi sisältää lisäksi avohoitoa tai -kuntoutusta. Järjestelmää tehostettaisiin myös nostamalla ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena tuomittavissa olevan yhdyskuntapalvelun enimmäismäärä 90 tunnista 120 tuntiin.

Lisäksi uusintarikollisuuteen puuttumiseksi esitetään, että vapautuvien vankeiden väkivaltariskin arviointia ja valvontaa laajennettaisiin. Tavoitteena on vähentää murhaan, tappoon tai murhan yritykseen syyllistyneiden sekä väkivalta- ja seksuaalirikosten uusijoiden todennäköisyyttä syyllistyä uusiin rikoksiin. Vankeusajan alussa laadittavassa rangaistusajan suunnitelmassa tehtäisiin systemaattisesti arviointi rikollista käyttäytymistä ylläpitävistä tekijöistä ja toisaalta rikoksettomaan elämään ohjaavista tekijöistä. Lisäksi ehdotetaan, että vapautumisvaiheessa väkivalta- ja seksuaalirikollisille tehtäisiin säännönmukaisesti väkivaltariskin arviointi. Ehdonalaisen vapauden valvonnalla puolestaan pyritään parantamaan vangin edellytyksiä elää rikoksetonta elämää. Näiden uudistusten on tarkoitus tulla voimaan ensi toukokuussa.

LAPSIIN KOHDISTUVIEN SEKSUAALIRIKOSTEN RANGAISTUKSIIN KIRISTYKSIÄ

Rikoslakiin ehdotetaan uutta säännöstä törkeästä lapsenraiskauksesta. Lisäksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön eni-

mäisrangaistusta korotettaisiin.

Esitysluonnoksen mukaan törkeästä lapsenraiskauksesta rangaistaisiin sitä, joka syyllistyy samalla teolla törkeään raiskaukseen ja sukupuoliyhteyden käsitteeseen törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Säännöksellä muodostettaisiin vain yksi rikos koskemaan tapauksia, joissa nykyisin tuomitaan kahdesta eri rikoksesta. Tämä selkeyttäisi oikeuskäytäntöä ja voisi yhtenäistää rangaistuskäytäntöä.

Säännöksen lähtökohtana on, että lapsi ei voi koskaan antaa pätevää suostumusta sukupuoliyhteyteen aikuisen kanssa. Törkeää lapsenraiskauksesta koskevaa säännöstä sovellettaisiin väkivallan lisäksi myös tilanteisiin, joissa lapsi on kykenemätön puolustamaan itseään taikka muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan. Ehdotettu säännös koskisi pääsääntöisesti alle 16-vuotiaita uhreja. Luonnos hallituksen esitykseksi on ollut juuri lausunnoilla.

Kaikki esitetyt uudistukset ovat osa oikeusministeri **Antti Häkkäsen** pakettia rangaistusten kiristämiseksi.

Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus väheni vuonna 2017

Vuonna 2017 poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tuli noin 456 000 rikosta, mikä on 7 prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin. Sen lisäksi vuonna 2017 kirjattiin noin 406 000 liikennerikkomusta, mikä on puolestaan viidenneksen enemmän kuin edellisvuonna. Tiedot ilmenevät Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuosikatsauksesta.

Poliisin tietoon tulleiden rikosten

määrä on 1990-luvun alusta lähtien vähentynyt. Eri rikoslajeissa kehitys on ollut kuitenkin eritahtista ja osittain erisuuntaista. Varkausrikoksissa väheneminen on ollut miltei yhtäjaksoista. Petosrikosten ja varsinkin maksukorttipetosten määrä on viime vuosia lukuun ottamatta puolestaan lisääntynyt.

Ilmi tulleiden pahoinpitelyrikosten määrä kasvoi 2010-luvulle saakka. Vuo-

desta 2012 alkaen niiden määrä on kuitenkin vähentynyt melko selvästi. Väestölle suunnattujen uhritutkimusten perusteella väkivallan määrä on pysynyt pitkään suunnilleen samalla tasolla, kun otetaan huomioon sekä poliisin tietoon tullut että piiloon jäänyt rikollisuus.

Niemi, Hannu (toim.). Rikollisuustilanne 2017. Katsauksia 29/2018. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto.

Vankilateatteri vahvistaa vapaudessa tarvittavia taitoja

Vankilateatteria ja sen vaikutuksia kartoittaneessa tutkimuksessa saatiin näyttöä siitä, että Suomen ainoan vankilateatterin keskittyneen toimijan – Taittuu ry:n – projektit ovat tarjonneet vangeille oppimisen ja yhteisöllisyyden kokemuksia sekä vahvistaneet vapaudessa tarvittavia taitoja. Tutkimuksen toteutti Rikosseuraamuslaitoksen tutkimus- ja kehittämismäärärahalla **Laura Menard** yhteistyössä Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian oppiaineen kanssa.

Taittuu ry:n vankilateatteriprojekteissa vangit käsikirjoittavat ja esittävät näytelmän ammattiteatterissa aidolle yleisölle. Apunaan heillä on ammattilaisohjaaja ja tuotantotiimi. Yhteisöllisyyden ja luottamuksen kokemukset olivat kannustaneet

ja velvoittaneet osallistujia esityksen valmistamisen eri vaiheissa ja mahdollistaneet onnistumisen kokemuksen. Vankilateatterin osallistuneiden haastateltavien yleisimmin mainitsemia kuntoutusvaikutuksia olivat itsetunnon kohoneminen, avoimuuden lisääntyminen ja kasvanut luottamus muita kohtaan. Osa haastatelluista koki vankilateatteriprojektiin osallistumisen auttaneen suuntaamaan ajatukset tulevaisuuteen. Fyysisenä toimintamuotona vankilateatteri oli tarjonnut uusia tapoja oppimiseen ja itseilmaisuun sellaisillekin osallistujille, jotka eivät olleet kokeneet hyötynsä perinteisemmistä kuntoutusohjelmista.

Tutkimuksessa kartoitettiin haastateluilla myös vankilateatterin saamaa

vastaanottoa henkilökunnan keskuudessa. Vankilan henkilökunnan kokemukset olivat pääosin myönteisiä, joskin joiltain osin ne jakautuivat vahvasti.

Tutkimushaastattelujen piiriin saatiin noin 75 prosenttia kaikista Taittuu ry:n vankilateatteriprojekteihin osallistuneista henkilöistä. Aineistoa täydennettiin uusintarikollisuutta mittaavilla rekisteriaineistoilla. Rekisteriaineistoista kävi ilmi, että uusintarikollisuus oli yleisempää verrokkiryhmässä kuin osallistujaryhmässä, mutta ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä.

Menard, Laura (2018): Vankilateatterin vaikutukset ja vaikuttavuus. Taittuu ry:n esteettiset työtapa vankien kuntoutuksessa. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu 2/2018.

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu lisääntyi vuonna 2017

Sovitteluun ohjattiin kaikkiaan 15 168 rikos- ja riita-asiaa vuonna 2017 (rikoksia 14 471 ja riita-asioita 697). Sovitteluun ohjattujen rikos- ja riita-asioiden määrä kasvoi 16 prosenttia vuodesta 2016. Vajaa puolet (48 %) kaikista sovitteluun ohjatuista rikos- ja riita-asioista oli väkivaltarikoksia.

Poliisin selvittämistä rikoksista ohjattiin sovitteluun 5,6 prosenttia. Sovitteluun ohjatuista tekijöiksi epäillyistä 33 prosenttia oli alle 21-vuotiaita ja 11 prosenttia alle 15-vuotiaita.

– Sovittelupalvelun käyttöä on lisännyt se, että sovittelun yhteistyö etenkin poliisin kanssa on tehostunut. Myös riita-asioiden sovittelu on koko ajan tasaisesti lisääntynyt. Olemme myös tehneet

töitä sovittelupalvelun tunnettuuden parantamiseksi. Lisäksi muodollisen oikeusjärjestelmän kulut ovat kasvaneet, joten ihmisillä on yhä suurempi tarve saada matalan kynnyksen maksuttomia palveluita konfliktitilanteissaan, kertoo kehittämispäällikkö **Henrik Elonheimo** Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta.

Rikos- ja riita-asioita sovitteli 1 161 vapaaehtoista, tehtävään koulutettua sovittelijaa. Yhden rikos- tai riita-asian käsittely sovittelussa maksoi yhteiskunnalle keskimäärin 450 euroa vuonna 2017. Sovittelusopimukseen kirjattujen rahakorvausten ja työkorvausten yhteenlaskettu rahallinen arvo oli 1,8 miljoonaa euroa.

TURVALLISUUDESSA ON ISOJA EROJA ERI VÄESTÖRYHMIEN VÄLILLÄ

Turvallisuus ja turvattomuutta aiheuttavat asiat jakautuvat hyvin eri tavoin eri sukupuolten välille, selviää sisäministeriön tilaamasta selvityksestä. Naisten kokemus lähisuhdeväkivalta on jopa EU:n toiseksi korkeimmalla tasolla. Myös ikä, asuinpaikka, tulotaso, perhetausta ja koulutus vaikuttavat paljon turvallisuuteen. Toinen selkeä turvallisuuden epätasa-arvosta kertova tosiasia on maahanmuuttajien ja muiden etnisten vähemmistöjen kohtaama väkivalta, syrjintä ja vihapuhe. Yksi selvityksen tulos on se, että eri väestöryhmien turvallisuudesta tiedetään liian vähän. Tieto on perustalla, että eroja voidaan pienentää tehokkaasti.

Onko Suomi maailman turvallisim maa kaikille? Turvallisuuden toteutuminen eri sukupuolten ja väestöryhmien kannalta. KMPG 2018.

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikksentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajankohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikksentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikoksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikksentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikksentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikksentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutus- alalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuositilaus maksaa 25 euroa + alv. 10 %. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, nettilomakkeella (www.haaste.om.fi) tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

Tilaa HAASTE-lehden hintaan 25 euroa + alv. 10% /4 numeroa/12 kk

- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päätymisestä (laskutusväli 12 kk)
- määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Puhelinnumero _____

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikksentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki